

ТУРСКО-МАКЕДОНСКИ ЛЕКСИЧКИ ВКРСТУВАЊА И МЕШАЊА

1. Долгата јазичка симбиоза на македонскиот и турскиот јазик како и честиот билингвизам на македонското и турското население, предизвикале и приличен број вкрстувања и мешања на македонски и турски лингвистички елементи¹⁾. Бидејќи општо земено, за овие појави во лингвистичката наука малку е пишувано²⁾, ние овде ќе се потрудиме не само да го зафатиме овој проблем туку и да го анализираме а исто така и да ги изделиме основните типови на овие вкрстувања и мешања (турско-македонски) и по можност да ја установиме нивната функција во минатото и денес како и да го определиме нивното место меѓу другите видови зборови што влегуваат во лексичкиот состав на македонскиот јазик. За оваа цел ќе се послужиме со бројните примери што ги ексцерпиривме од разните македонски говори.

2. Според природата на големиот број зборови и споеви составени од македонски и турски елементи (најчесто лексичкиот елемент му припаѓа на едниот јазик а морфолошкиот на другиот), во македонскиот јазик се изделуваат три основни групи: А. *Нејавителношки хибриди*

¹⁾ Под турски елементи овде се подразбираат сите оние зборови што преку турскиот јазик влегле во македонскиот а што се инаку од различно етимолошко потекло. Како македонски елементи се третираат и оние зборови од туѓо потекло (најчесто грчко) што се наоѓаат во македонскиот а кои заедно со турските елементи образуваат хибриди на македонска јазична територија.

²⁾ За јазични мешања и вкрстувања, види: Hugo Schuchardt, *Breviere*; Hermann Paul, *Prinzipien der Sprachgeschichte*, A. Dauzat, *La Philosophie du Langage*, Vendryes, *Le Langage*, 330, 443; Bloomfield, *Language*, 422—426; Jespersen, *Laugnage*, 281; P. Skok, *Основи романске лингвистике*, I, 166; М. Павловиќ, *Увод у науку о језику*, 171—177.

Во врска со оваа лингвистичка појава во југословенските јазици види: Schuchardt, *Slawo-deutsches und slawo-italienisches*, Graz, 1885; Милан Будимир, *Из класичне и современе алолозије*, Споменик САН 76, Београд, 1933; *ibid.*, *О гбојезичним сложенцима шаујолошкој шиија*, Наш језик IV (1936), 165—169; Васо Томановиќ, *Мешање речи и народна етимологија*, Годишен Зборник, I (1948), 71—92 и *ibid.*, *Мешање језичких шборевина*, loc. cit.; Vojmir Vinja, *О неким облицима романско-славенској језичкој мијешања*, Zbornik radova, Filozofski fakultet, Zagreb, 1954, 199—209; Б. Марков, *Некои хибридни шборби во македонскиот јазик*, Македонски јазик VI, кн. 2 (1955), 152—164.

(изведени и сложени), В. *Хибриди добиени по пат на вкрстување и народна етимологија* и С. *Тавилошки хибриди*. Сите овие видови хибриди се среќаваат како кај општите зборови така и кај антропонимите и топонимите¹). Освен прави сложени и изведени зборови, овде ќе бидат опфатени и некои хибридни споеви, како именски (субстантивни и адјективни), глаголски и прилошки (адвербијални) така и некои хибридни изрази.

А. НЕТАВТОЛОШКИ ХИБРИДИ

1. Избегени зборови (геривација)

3 Кај овој вид хибриди се забележуваат зборови во чијшто состав, како основа, влегуваат: 1. македонски зборови а како афикси, елементи од турскиот јазик и 2. состави во кои за основа се земаат заемки од турскиот јазик а префиксите и суфиксите се од македонско потекло.

1. Македонско-турски хибриди

(мак. основа + тур. афикси)

4. а) *Избегени зборови по пат на префиксација*. — Макар што турскиот јазик не знае за образување зборови по пат на префиксација, (нема префиски) заемките *кара* и *баш* (< тур. *kara* и *baş*), поради нивната функција во македонскиот, ќе ги третираме како префикси²). Овие две заемки, што инаку се јавуваат како одделни и полнозначни зборови (сп.: *kara* „црн“, *baş* „глава“ и „главен“), се среќаваат често како компоненти на бројни заемки од турскиот јазик. Сп.: *авиџбашија*, *бинџашија*, *башмуџија*, *башчауш*, *јузџашија* и *караџоја*, *караџоз*, *Караџак*, *каракуш*, *Кара Орман*, *караџеџа* (< *avcibaşı*, *binbaşı*, *başmüftü*, *başçavuş*, *yüzbaşı*, *karaboya*, *karagöz*, *Karadağ*, *karakuş*, *Kara Orman*, *karasevda*).

5. Меѓу почестите хибриди образувани со *баш*, се среќаваат следните: *башџеџојка*, *башџомаќин* („Стојане, *баш домаќине*...“ — Шап. V—VI, 21)³); *башименка* („Тодоринко *башименко* / От баш града извадена“

¹) За да се има поцелосна слика на турско-македонските вкрстувања и мешања, овде ќе се разгледаат заедно со општите зборови и антропонимите и топонимите.

²) Како префикси заемките *кара* и *баш*, ги третираат и L. Săineanu (*Influenta orientala asupra limbii și culturai române* I. *Introducerea*, II *Vocabularul* București, 1900, стр. 55), Kr. Sandfeld (*Linguistique balkanique* Paris, 1930, стр. 92) и Кононов (*Грамматика современной турецкой литературного языка*, Москва—Ленинград, 1956).

³) Почестите скратеници се: Арамиско — Абаџиев, Ѓорѓи — *Арамиско џезго*, Скопје, 1954; Arsl. Phil. — *Archiv für slavische Philologie* Berlin; Беѓалка — Иљоски, В. — *Беѓалка*, Скопје, 1950; Верков. — Lavrov, Petr. A Jiri Polivka, *Lidové povídky jihomakedonské z rukopisu St. Verkořičových* V Praze 1932; Верков. Песни — Lavrov, P. A., *Сборник Веркојича I. Народнија џесни Македонских бољар*. Петроград, 1920; Галички — А. Белић, *Галички џијалеќај*, Београд, 1935; Галичник, Р. О. — Огњановиќ, Риста, *Речнички материјал од Галичник* (во ракопис); Documents — Mazon, André. *Documents, contes et chansons slaves de l'Albanie du sud* Paris, 1936; Изгрв — Абаџиев, Ѓ., *Изгрв*, Скопје, 1950; К. Ж. — Попов, Стале — *Крџен живој*, I, II, Скопје, 1953; c. sl. — Mazon, André — *Contes slaves de la Macédoine sud-occidentale*,

— П. Мих.), *баи мајстор* („... и тоа кај *баи-мајсторот* Антона...“ — Современост, I, 1946), *баиџириџаџел* („Воденичаре, леле *баиџириџаџеле*“ — Documents), *баи робинчица* („Ке ме однесат в Јанино / В Јанино при Али-паша/ *Баи робинчица* да бидам“ — Милад.), *баирабойница* („Тебе те кажет *баи рабойница*“) — Милад. 471), *баиџироец* („... наглавил измеќари и се курдисало како *баи џироец* во царскиот грат, да продаа...“ — Прилеп, СБНУ, X, 134)²).

6. Од семантичка гледна точка, без оглед на нивниот надворешен облик, двата компоненти заедно означуваат еден поим и тоа најчесто со суперлативно значење. Сп.: *баи мајстор* „прв, главен, најарен мајстор“. Ова значење на хибридниот му го внесува турскиот елемент *баи-* кој овде, како и во турските заемки има значење на „главен, прв“.

7. Што се однесува до редот на компонентите во овие хибриди, се забележува дека турскиот елемент доаѓа редовно на прво место. Ова доаѓа поради значењето на *баи* како и поради неговото често идентифицирање со македонската партикула за суперлатив *нај-*. За разлика од македонските, српскохрватските и бугарските хибриди, во хибридите од овој тип образувани во романскиот јазик, елементот *баи*, како и во турските зборови, доаѓа и како втор елемент³).

* * *

8. Бројот на апелативи, образувани со елементот *кара* е нешто поограничен. Ги забележав следниве хибриди: *каракамен* („Дур да ти доет јагнето / От кара-орман крадено... / На кара-камен заклано“ — Де-

Paris, 1923; Кратово — *Речнички материјал од Крайово* (Институт за македонски јазик, Скопје); Кулаќија — Mazon, A. et Vaillant A. — *L'Évangélique de Kulakia* Paris, 1938; Мариовци — Радовановиќ, С. — *Мариовци у џесми, џрчи и шали*, Скопље, 1932; Меѓа — Гулевски, Сотир — *Меѓа*, Скопје, 1959; Милад. — *Български народни џесни* собрани од Братя Миладиновици Димитри и Константина. В Загреб, 1861; Митарства — *Мийџарџџа. Книџа нариџаема Мийџарџџа*. Букурешт, 1843; П. Мих. — *Български народни џесни оиџ Македония...*, София, 1924; Парите — Крле, Ристо — *Парите се оиџеџвачка*, Скопје, 1958; Рацин, Песни — Рацин, Коста — *Песни*, Скопје, 1946; Посл., — *Македонски народни уоиџворби*. т. IV, кн. 1. *Пословици*, Ск. 1954, ред. Др Харалампие Поленаквиќ и Кирил Пенушлиски; Приказни — *Македонски народни џриказни*, Скопје, ред. Тошев и Угринова; СБНУ — *Сборник за народни уоиџворениџ, наука и книџнина*. Изд. Министерството за народно просвџщение, кн. I—XIX; изд. Българското книџечно дружество, София; Сказна — Марковски, В. — *Сказна*, Скопје, 1954; Слово — Пејчиновиќ, Кирил — *Слово за џразниџиџе*. Ред. и предговор Бл. Конески, Скопје, 1956; Фол. — *Македонски народни џесни* собрани од Фолклорниот институт во Скопје (необјавени); Х. М. — *Македонски народни џесни и ора*, собрани од В. Хаџи Манев (необјавени), Скопје; Цеп. — Цепенков, Марко — *Македонски народни џриказни*, 1, 2, 3. Ред. Кирил Пенушлиски, Скопје, 1959; Цеп., Авт. — *Аџџиобиоџрафиџа на Марко К. Цепенков*, обј. Пенушлиски, К. во Македонски јазик, IX (кн. 1—2); Шап. — Шапкарев, Кузман — *Сборниџ оиџ български народни уоиџворениџ*, кн. I—IX София, 1891—1894.

¹) Несраснатоста на компонентите во некои примери, според мое мислење, е прашање само на неудиначената граџиџа.

²) Примерите се акцентирани доколку е акцентирани и текстот од кој се тие експерџирани.

³) Во врска со ова cf. L. Şaineanu, op. cit. (np.: *başboier*, *baş căpitan* и *portar* — *başa*, *capidan* — *başa*).

барско, СБНУ, VII, 65). Не е исклучено овде да се работи не за апелатив туку за топоним (сп.: *кара-орман* од претходниот стих). Меѓутоа, хибрирот се среќава и инаку. Така на пример кај Рацин го наоѓаме како општа именка, но со преосмислено значење („... на миндер седни накривен/ Со каракамен на гради“ или „Угаснете и светлини / Мрак да биде каракамен“ — Рацин, Песни). Кај Рацин е забележан уште еден хибрид од овој тип и тоа *карасмрт* („Мојата смрт е *карасмрт*“).

9. Елементот *кара* се среќава и во некои хибридни топоними. Сп.: *Каравир*, *Карабунџиште*, *Каракамен* и антропоними: *Карадимчеви*, *Каракосиовци*, *Карајаневи*, *Карајанчеви*, *Каранакови*¹⁾.

10. b) *Избегени зборови ѓо ѓаѓ на суфиксација*. — За разлика од претходните, овој вид хибриди е многу поброен бидејќи суфиксацијата е една од честите постапки при зборообразувањето во турскиот како впрочем и во македонскиот јазик. Со текот на времето, од големиот број заемки (од турскиот) со различни суфикси, некои од последните (почестите) почнале да се одделуваат и да се употребуваат во македонскиот за изведување зборови од македонски основи. Некои од овие суфикси станале дури и многу продуктивни. Се среќаваат како именски така и придавски суфиски²⁾. Најчести се хибридните образувани со турските именски суфикси: *-ѓи*, *-ли*, *-лак*³⁾.

¹⁾ Во недостиг на посебни ономастични студии и прилози, поголемиот дел на лични и месни имиња е експерпиран од следните трудови: Петар Скок, *Лингвистичке белешке с ѓиѓа ѓо Јужној Србији*, Гл. Ск. Н. Д., књ. II, св. 1—2, Скопје, 1926; *ibid.*, *Из ѓоѓономасѓиѓе Јужне Србије I*, Гл. Ск. Н. Д., књ. XII, Скопје, 1933; *ibid.*, *Из ѓоѓономасѓиѓе Јужне Србије II*, Гл. Ск. Н. Д., књ. XV—XVI, Скопје, 1936; Тома Смиљаниќ, *Кичевија*, Српски етнографски зборник, Насеља и порекло становништва, књ. 28; Петар С. Јовановиќ, *Порече*, Српски етнографски зборник, Насеља и порекло становништва, књ. 28; Миленко С. Филиповиќ, *Голо Брдо*, Скопје, 1940; Војислав С. Радовановиќ, *Тиквеш и Рајец*, СЕЗб., Насеља и порекло становништва, књ. 17; Бранислав Русиќ, *По.ве дебарско*, Годишен зборник на филозофскиот факултет, 7, Скопје; *ibid.*, *Жуѓа Дебарска*, посеб. изд. на Филозоф. факултет, кн. 4, Скопје, 1957; *ibid.* *Никулич*, Годишен зборник, 8, Скопје; *ibid.*, *Основни белешки за ѓрезимиѓаѓа во Македонија*, Македонски јазик, 8, Скопје, 1953, *ibid.* *Малесија*, Год. Зборник, 6 (1953); Трифуновски, Јован, *Полој*.

²⁾ Освен именските и придавските суфикси од турско потекло, во македонскиот се среќава, но со многу поограничена употреба (во хибридните), турскиот глаголски суфикс *-ѓи* (< тур. *-di*, *-di*, *-du*, *-di*). Со овој временски суфикс се образувва, во тур. јаз., основата на одредениот перфект од глаг. основа (пр.: *sev + di*, *kıskan + di* и сл.). На македонска јазична почва, со овој турски суфикс се изведени приличен број деноминални глаголи од турски (пр.: *azargısa*, *surđungısa*, *шаѓѓлагıcyba*) и грчки основи (*зуѓраѓѓısa*). Во сите овие случаи имаме комбинација со грчката аорисна наставка *-s(a)*. Во врска со ова cf. A. Mazon, *D'une formation verbale slave d'origine gréco — turque* во „*Mélanges ling. offerts à M. J. Vendryès*“, Paris, 1925, стр. 265. Не успеав да забележам хибридни образувана со помош на оваа турска наставка.

³⁾ Многу поретки се хибридни образувани со други турски суфикси. Така на пример со суфиксите *-ман* и *-ѓик* (< тур. *-man* и *-men* и *-cik*) се образувани следните зборови: *короман* „големо парче леб“ (М. Григоров, *Миѓаѓи*) и дем. *короманѓе*; *лажоман* „голем лажливец“ („Кој поп Стојко, *лажомано*, он си је дома. . .“ — СБНУ, XI, 109); *роѓиѓиѓ* „вид детска игра со рог“, *кумѓиѓиѓ* „вид детска игра со кукли“. (Скопје и Кратово). Со овие суфиски е образуван мал број хибриди секако и поради тоа што бил, сразмерно, мал бројот на заемките, од турскиот, во чиншто состави тое влегувале. Сп.: *ѓушман*, *балабан* (*-ban* се јавува како фонетска варијанта на суфиксот *-man*),

11. Според бројните заемки како: *авџија*, *босџанџија*, *џурбейџија*, *каџиџија*, *чорџиџија*, *шаџиџија* (< тур. *avci*, *bostanci*, *gurbetçi*, *kavgacı*, *çorbacı*, *şakacı*)¹⁾ во македонскиот се среќаваат хибридните: *борџиџија* („На борење *борџиџија*/На каменот намдарџија” — Милад. 11, 12)²⁾, *барџија*, *винарџија*, *вребџија*, *карџиџија* („Кажујев човеци да имало искусни *карџиџији* у велешка околија” — Кратово)³⁾, *коџарџија*, *косџија* („Видоха ни *косџије* / Надигнаха остре *косе*” — Верк. Песни, 40), *љубовџија*, *млекаџија*, *џеснаџија*, *џилиџарџија* (Охрид, Шап. Нар. Ст. III, 15), *џосџиџија*, *смеарџија*, *календарџија* („... Јас као те глеам тебе еким си бил, ем *календарџија* сакаш да бидиш, за времето да го расипвиш. . .” — Цеп. 2, 212), *џсалџиџија*, *џрокеџалџија*, *џибуџија* („*џибуџији* *џивор* прават” — Шар. V—VI, 149). Последните неколку примери се образувани со зборови од грчко потекло.

12. Како и во турскиот, така и во македонскиот јазик, се среќаваат изведени зборови (хибридни), освен од именски, уште и од глаголски и придавски основи. Меѓу овие примери се среќаваат и следниве: *џолемџија* („И тој од збор разбира, ако е *џолемџија*” — Посл. 2540), *наводџија* („Ја ќе га прату Никола да сака Марика, он је арен *наводџија*” — Кратово), *наџиџија* („Веќе ми се здодејало / От троица *наџиџији*. . .” — Делчево, Фол. 953), *џобелџија* („... за *џобелџија* од господ е определен. . .” — Арамиско, 40), *скаџиџија*.

13. Макар што сè поретко се создаваат хибриди со овој суфикс, сепак се забележуваат и понови образувања како на пример: *авџомобилџија* („Ајде после со саати чекај го *авџомобилџијата* да го прави.” — Парите, 132), *бомџиџија* и *бомџиџиски* („Тој прими со готовност да ги посвети своите македонски собраќа по идеја на *бомџиџискиот* занает” — Изгрев, 51), *ваџиџија*, *вобовоџиџија*, *елеџиџиџија*, *комиџиџиџија*, *џланџија*, *џаркеџиџија*, *џоџиџиџија*, *сладолеџиџија*, *фестивалџија*, *филмаџија*, *хонорарџија* (со исто значење се употребува денес *џезџиџија*).

караман, *џерџуман*, *коџоман* и *џиреџиџи*, *џиџиџи* (< тур. *balaban*, *dişman*, *kocaman*, *karaman*, *terciman* и *aşıcık*, *pirecik*, Ист е случајот и со неколкуте хибридни образувања со тур. суфикс *-ana* (< тур. /перс./hane). Турската множинска наставка *-lar* (-*ler*) се среќава кај извесен број имиња на родови и тоа најчесто кај исламизираното македонско население. Сп.: *Шоџелер*, *Прџиџлар*, *Голалар* и *Голелер*, *Вучелер* (сите примери експерпирани од Бр. Руски, *Џуџа Дебарска*).

¹⁾ *-џи(џа)* односно *-чи(џа)* (зад безвучните консонанти) < тур. *-ci*, *-ci*, *-ci*, *-ci* односно *-çi*, *-çi*, *-çi*, *-çi*, е најпродуктивниот суфикс од турско потекло во македонскиот.

²⁾ Треба да се одбележи дека заемките од турскиот што завршуваат на суфиксите *-џи* (*-ci*), *-ли* (*-li*) како и на вокалите *-i*, *-i*, *-i* (а понекогаш и оние на *-a*, *-и*, сп.: *ода* > *одаја*, *кари* > *каџија*) се прошируваат со *-(и)џа*. Ова се однесува и за топонимите. Сп.: *Јунџуџија*, *Мураџиџија*, *Калаџуџија* (Штип.); *Коџалија*, *Прнаџија*, *Худаберџија*, (Радовишт); *Меџиџиџија* (Битола); *Геџиџија*, *Дџумаџија* и безброј други. Ограничен е бројот на топоними на *-ли*: *Веџесли*, *Дегели*, *Тайџарли* (Валандово); *Чаџули*, *Гойчели*, *Себендекли* (Богданци); *Орманли*, *Чейели* (Струмица) и др. По сè изгледа дека топонимите на *-ли* се среќаваат почесто во оние месности во кои е покомпактно турското (џуручкото) население.

³⁾ Овде зборот *карџиџија* значи „лице што прави карти“ (*карџа* „дрвен сад за вино“). Дублетот *карџиџија*, исто хибрид, значи „лице што игра карти“ (срп-хрват. *карџарош*).

14. Од семантичка гледна точка, кај некои од овие понови хибридни образувања забележав извесно изместување на значењето. Не сите означуваат само „лице што се занимава со извесна работа“ како хибридите *вoгoбoйчија*, *йaркeтчија*, туку се употребуваат и со извесна нијанса на пејоративност (со нијанса на подбивање и дури иронизирање). Така на пример, хибридите: *йлaнција*, *фeсџибaлција*, *xoнoрaрција* и сл. Од овие, а и други примери може да се заклучи дека овој турски суфикс во новите хибридни образувања, а подолу ќе видиме дека е ист случајот и со суфиксите *-ли* и *-лак*, има повеќе стилистичка отколку семантичка функција.

15. Од овој тип се и образувањата од женски род со суфиксот *-ка*, изведени од именките од машки род. Сп.: *..йoлeмцикa*, *кoмcицикa* („Деверот ми мајко комсиција / Јатарва ми мајко комсиција / Золвата ми мајко йолемцика“ — Скопско, с. Драчево, X. М. 1442), *нaвoгaцикa*, *нaмeрцикa*, *oрaцикa* („... таа е стара орацика“ — К. Ж. I, 230), *фaлбaцикa* (и *фaлбaцибчe*, дем.).

16. Се забележуваат и хибриди во кои овој суфикс се проширува и со некои други домашни суфикси. Сп.: *бoмбoцилницa*, *йoлeмцисџиbo*, *coгaцилницa*.

17. Бројот на хибридите образувани со помош на тур. суфикс *-ли* (*ja¹*) е значително поограничен. Според заемките од турскиот како *eснaфлија*, *фeрмaнлија* (< тур. *esnafli*, *fermanli*), се образувани, меѓу другите, и следниве хибриди: *бpaгaлија*, *йpгeлија* и *йpгeлибчe* — Галички, 159), *имaшилја*, *йушкaлија* / „Е виска мои сина / Мои сина йушкалии и лoвиши!“ — Малешево, Пер. сп. XXXIX, Стоилов), *йусџeлија* (Галички, 159)²).

18. Меѓу поновите хибриди се забележуваат, но пак со извесно пејоративно значење, образувања како: *инџишииушлија*, *фaкултџeшлја*, *унибeрзиџeшлја*.

* * *

19. За разлика од релативно малиот број апелативи, се забележува приличен број етникуми и антропоними изведени од топоними а со помошта на овој суфикс³). Така на пример, се среќаваат, по углед на: *вилaџeшлја*, *шишџишлја*, *кacaбaллија*, *мoскoвaллија*, *шeирлија* (< тур. *vilayetli*, *kasabalı*, *Iştıplı*, *Moskovalı*, *şehirli*), хибриди како: *йocџибaрлија*, *мaйaрoвaллија* / „Во тоа време, се јави еден мајаровалија во прилепските села да бележува от сипаница“ — Цеп. Авт., 119), *гoјpaнлија* (и *гoјpaнликa*).

¹) Четирите турски варијанти (*-li*, *-lı*, *-lu*, *-lü*) на овој суфикс, во македонскиот се унифицирале и се јавуваат само како *-ли*. Интересно е да се одбележи, дека во последно време забележав таква тенденција дури и кај турското население, во разговорниот јазик.

²) Се забележува дека овие хибриди имаат иста форма за сите три рода.

³) Во турскиот јазик, со овој суфикс се изведуваат зборови што означуваат потекло, место, град, држава или област од која потекнува или во која живее лицето за кое се зборува.

Поради честата употреба на овие и слични етникуми, некои од нив се употребувале како прекари, така на пример: *Варгарија*, *Варош-лија*, *Дебарлија*, *Крајовалија*, *Мајкалија*, *Пенушлија*, *Рекалија*, *Чиче-валија*. Извесен број од овие хибриди денес се прошириле со македонските суфикси *-ob*, *-eb*, *-ски* и се употребуваат како презимиња. Сп.: *Војничалиеб*, *Дебарлиеб*, *Крајовалиеб*, *Пенушлиски*, *Чичевалиеб*, и сл.

* * *

20. По углед на бројните заемки образувани со суфиксот *-лак*¹⁾, како *безирлак*, *екимлак*, *еџенлок*, *џашалак*, *џамакарлак*, *чинџеналак* (< тур. *vezirlik*, *hekimlik*, *ergenlik*, *paşalık*, *tamahkârlık*, *çingenelik*), во македонскиот се среќаваат повеќе десетини хибриди образувани со овој турски суфикс. Меѓу почестите се забележуваат следниве: *винарлак* („... дошли по гурбетлак, по трговија со *винарлак*” — Тиквеш, 341), *војниклак* („Кривата вилица го ослободи од *војниклакоџи*” — Современост, III, 36), *врбалок* (Дебарско), *војвондалак* (Верков. Песни, 316), *џобедарлак* („Затоа Коле велеше покрај *обчарлакоџи* и *џобедарлак* за истата руга” — К. Ж. I, 248), *џраѓаниџиџилак* („Да мириса на *џраѓаниџиџилак*. — Да мириса на *ѓуџиџиџилак*, дополни Велика” — К. Ж. I, 225), *домаќинлак* (К. Ж. I, 192), *џавоџиџиџилак* (СБНУ, XV, 88), *ѓуџиџиџилак*, *еџуменлак* (К. Ж. II, 56), *џенилок* (Скопје, X. М. 1341), *калуѓерлак* (СБНУ, VI, 131) *комиџилак* (Бегалка, 114), *маџариџиџилак* (Чашуле, Раскази, 45), *маџџиџорлак* (К. Ж. I, 210), *обчарлак* (К. Ж. I, 248), *џандурлак* (Цеп. Авт. 115), *расџалок* (Кичевија), *рибарлак* (СБНУ, XII, 191), *сиџаничарлак* (Цеп. Авт. 119), *сиџоџанлак* (Верков. 115), *сиџроџниклок*, *сфеџилак* (Цеп. 3, 22), *човеџиџилак* (Совр. IV, 54).

21. Освен овие хибриди изведени од именски основи, се среќава и приличен број изведен од придавски основи. Така на пример: *боџаџилак* („Колко за *боџаџилака*, толко опште и за...” — Верков. 285), *џолемџилак*, *џрдоџилак*, *џнасоџилак*, *лошоџилак* („При се што толку зло беше го нашло, пак от лошотиите не се остаал. От негоиот *лошоџиџилџк* беше се опојале...” — СБНУ, XII, 114), *џоџаниџиџилак*, *џросџоџиџилак* („...та сметаа за *џросџоџиџилак* да свират на гајда” — К. Ж. II, 255), *џрнилок* („*Женилок* пушта мамо, *џрнилок*” — Скопје, X. М. 1341).

22. И во поново време се среќаваат неколку хибриди, како на пример: *асиџиџиџилак*, *друџарлак*, *мизерлак*, *џарџиџизанлак*, *реџиџорлак*. Но и овде треба да се одбележи дека често во употреба на овие хибриди се сеќава истата пејоративна нијанса како и кај поновите образувања со *-џи* и *-џи*²⁾.

* * *

23. Од придавските турски суфикси во хибридните изведенки најчесто се наоѓа суфиксот *-џи* (*џа*). Според заемките: *акаџија*, *кџмеџиџија*,

¹⁾ Во македонските народни говори, четирите варијанти на овој суфикс (*-џи*, *-џи*, *-џи*, *-џи*) се јавуваат како *-лак*, *-лок*, *-лук*, *-џи* и *-џи*. Во литературниот македонски јазик, меѓутоа, петте варијанти се унифицирале во *-лак*. Истата појава се забележува и во другите балкански јазици, така на пример, во српхрват. се среќава *-лук*, во буг. *-џи*, во алб. *-џи* и во ром. *-џи*.

²⁾ Во врска со ова cf. заб. стр. 354 бр. 14.

кџсмейлија, мераклија (< *akilli*, *klymetli*, *kismetli*, *merakli*), во македонските народни говори се среќаваат следните хибриди: *виналија*, *јорчлија*, *јределија*, *јујушлија*, *дождевлија* („Пуста незгодна година/. . . Се погоди *дождевлија*” — Милад. 354), *јрмежлија*, *зборлија*, *звездалија* („Трите сестри, најмалата се стори царица и роди дете *звездалија*” — Цеп. 1, 257), *зглобалија* (скоро редовно како епитет орнанс за сабја), *каменлија* („Да не падне да с отепа / Местото е *каменлија*” — Кичевско, Фол. 2278), *кременлија*, *крсџаишли* („Напред пред војску да идеш / *Крсџаишли* бајрак да носиш” — Куманово. — Фол. 604), *ораслија*, и *оревлија*, *офџикалија*, *џесналија* (СБНУ, XI, 19), *срамежлија*, *сџолалија*, *ресалија*, *џесоклија* (Тетово, X. M. 1305)¹).

2. Турско-македонски хибриди

(тур. основа + мак. афикси)

24. а) *Изведени зборови џо џаџ на џрефиксација*. — Оваа постапка е особено карактеристична за глаголските хибридни изведени кај кои се среќава голем број изведени глаголи од турски именски основи со помошта на македонски предлози (понекогаш дури и со два и три предлога) и глаголските суфикси (најчесто *-yba*). Со поширока употреба, меѓу другите, се среќаваат и овие, образувани со предлозите: *go* (*goajdykuba*, *goарчи*, *докусури*), *за* (*заајлази*, *заарчи*, *забаџали*, *забаџачи*, *заборџи*, *задумани*, *закоџча*, *заорџачи*), *из* (*избербаџи*, *избугали*), *на* (*набасџиса*, *набекаруба*, *набојадиса*, *најрвали се*, *наерџенуба се*, *накалаџи*, *накодоџи*, *налафи*, *наниџани*, *најазари*, *најердоџи*, *најџамани*, *наџимари*), *о-* (*обоџи*, *омаскари*, *осакаџи*, *окори*), *џо* (*џоарџи*, *џогерџиџи*, *џолафи*, *џомуабеџи*, *џоџимани*) *џре* (*џреесаџи*, *џрекаџи*), *раз* (*разџени*, *расџарча*, *расчаџали*), и со повеќе предлози: *исџомуабеџи*, *изналафи*, *сџобугали се*.

25. Овде би можеле да се опфатат и оние хибриди образувани со македонските партикули за компаратив и суперлатив. Така на пример: *џојабачи*, *џокасмейлија*, *џоколај*, *џоунасиџ*, *џоџеџин*, *џојсалам*, *џосерџи*, *џоуџун* и *најколај*, *најмунасиџ*, *најсалам* и др.

26. б) *Изведени зборови џо џаџ на суфиксација*. — Суфиксацијата се среќава скоро редовно кај именките. Бројот на изведени придавки и прилози е многу ограничен (сп.: *јуџуриџа*, *ерџенуџка* и сл.).

27. Меѓу почестите хибридни именки од машки род, се забележуваат оние што се образувани со суфиксите: *-ар*, *-еџ*, *-ин*. Сп.: *алвар*, *афионар*, *бојар*, *јајдар*, *овардар*, *срчар*, *џуџунар*, *черјар*, *џифлијар*; *јабанеџ*, *караорманеџ* („вид ветер” — Малесија), *маалеџ*; *ајдугџин*, *амалиџ*, *бакалин*, *берберин*, *безирин*, *ерџенин*, *забџиџин*, *кајмакамин*, *каурин*, *касаџин*. Последниве, со *-ин*, се употребуваат и без овој суфикс²).

¹) Кај извесни примери од овој вид може да се допушти да се работи за форми од ж. род (*дожделија* < *дожделиџ*, *-џа*) кај кои по губењето на интервокалното *џ* се јавило ново *ј*.

²) Во врска со ова сф. Бл. Конески, Граматика, II, 61.

28. Хибридниите именки од женски род се среќаваат најчесто со суфиксите: *-ица*, *-ница* (и проширени), *-овина*, *-ка*, *-арка*. Сп.: *аиџица*, *ајдучица*, *акчиџица*, *аиџица*, *аџиџица*, *бежиџица*, *безириџица*, *екиџица*, *јорјаниџица*, *каџиџица*, *чорбаџиџица*, *бакалџица*, *бакаробина*, *алобина*, *бејобина*, *ајдуџица*, *амалџа*, *анасонџа*, *бакалџа*, *зајарџа*, *џиџица*, *фиданџа*, *шамџарџа*. Најчесто тоа се нови образувања според именките од машки род.

29. Што се однесува до хибридниите изведенки од среден род се забележува дека тие најчесто се јавуваат со суфиксот *-ство*. Сп.: *абаџиџиство*, *аџиџиство*, *бавчанџиџиство*, *базирџанџиџиство*. Овде треба да се одбележи дека овие хибриди се среќаваат повеќе во литературниот јазик, додека за народните говори се покарактеристични образувањата со *-лак*¹⁾.

30. Поретко се среќаваат хибридни изведенки со другите македонски суфикси. Меѓу нив ги забележав следниве: *аиџинџа*, *будалинџа*, *будалачџа*, *ѓубралџа*, *маалуџа*, *махаљанџа*, *мисковина*, *џасџирамајџа*, *џаранениџа*, *корачџа*, *урџелџиџа*, *корџа*, *корџо* (последниве два хибрида редовно во појеративно значење), *алџо*, *дорџо*, *карџо* (секако образувани по аналогија на *белџо*)²⁾.

* * *

31. Освен општи именки, по пат на суфиксација образуван е и приличен број топоними и антропоними. Меѓу топонимите (особено се чести називите од микротопонимијата а се среќаваат и хидрографски и орографски називи) паѓаат в очи оние хибриди што се образувани од турски основи и почестите македонски зборообразувачки елементи за географски имиња како *-ица*, *-иџиџе*, *-ово*, *-ино*. За разлика од хибридниите апелативи, добар дел од хибридниите топоними и антропоними се повеќе резултат на билингвизмот кај исламизираното македонско население, како и кај турското население, отколку резултат на македонските билингви.

32. Меѓу почестите хибридни топоними од овој тип се среќаваат следниве со *-ица*: *Али-Паџиџица* (Малесија), *Араџиџица*, *Аџиџица*, *Дуралиџица* (хидр. — Прилеп), *Беџириџица*, *Дауџиџица*, *Дерџиџица*, *Ѓумиџиџица* (Прилеп), *Емириџица*, *Исламиџица*, *Јакуџиџица*, *Каџиџица*, *Камбериџица* (Прилеп), *Каракаџиџица* (Прилеп), *Караџиџица*, *Мамудиџица*, *Меџалиџица* (Малесија), *Османџица*, *Ороџица* (Прилеп), *Паџиџица*, *Синаџица*, *џаџериџица* (Поле Дебарско); *-иџиџе* (обично имиња на месности): *Аниџиџе*, *Бејоџиџе*, (Полог), *Вакаџиџе*, *Ѓубриџиџе*, *Мешетиџиџа*, *Џеџиџиџе*; *-ово* (најчесто имиња на села): *Иџриџово*, *Иџџиково*, *Каџриџаџово*, *Караџманџово*; овде доаѓаат и оние топоними во чијшто состав, како втор елемент, доаѓа зборот

¹⁾ Значењето на овој суфикс, веројатно затоа што меѓу турските заемки се наоѓа најголем број со апстрактна содржина, совпаднало со значењето на македонскиот суфикс *-џиџо*.

²⁾ Овде нема да ги опфатиме бројните хибриди образувани со македонските деминутивни (сп.: *барџе*, *џорџе*; *лаленџе*, *џарченџе*; *чорџиџа*, *бобџиџа*) и аугментативни (сп.: *ајдучиџиџе*, *чешмиџиџе*; *алеџина*, *баџачина*) суфикси, бидејќи се афективно обоени хибриди, образувани со чувствена оценка.

беј: *Амзабеџово, Белимбеџово, Визбеџово, Хаџи Беџово*; -ино: *Ајино* (Скопско), *Каџино* (ibid.), *Сарамзалино*¹).

Хибридни топоними изведени со македонските деминутивни суфикси се поретки. Сп.: *Бајраче, Бунарче, Ваковче, Геренче, Голче, Коршиче* (Полог).

33. За разлика од овие, хибридните антропоними се многу почести. Тие се среќаваат за означување не само исламизираните македонски родови туку и за означување чисто турски и чисто македонски родови. Меѓу почестите хибридни образувања се оние што се образувани од турските лични имиња со помошта на наставките *-овци (-евци)*. По овој начин образувани хибриди најчесто означуваат турски родови и родови на поисламените Македонци. Хибридите образувани од апелативи, што инаку се употребуваат како заемки, кои означуваат некоја физичка или психичка особина на даденото лице или род, или пак означуваат занимање или потекло се карактеристични, по мое мислење, за означување македонските родови.

34. Меѓу почестите се среќаваат: *Абрашевци, Ајовци, Агемовци, Ајџиовци, Анаголци, Асковци, Аџиевци, Аџарџиевци, Балкановци, Бекаровци, Бојаџиовци, Булуковци, Демировци, Есмеровци, Зорбеџи, Зулумовци, Каџиовци, Камбуровци, Караџаковци, Караџозовци, Каџиранџиовци, Крмазаковци* (Тиквеш), *Маскаровци, Мукаџиовци, Мураџиовци, Пелишековци, Пишмановци, Риџаловци, Сакаловци, Сејменовци, Симиџиовци, Тајанџиовци, Терзиовци, Тојузовци, Тојаловци, Тулумовци, Келешовци, Косевци, Узуновци, Фодуловци, Чајкановци, Чауџиовци, Чакаровци, Чебреџи, Чешмеџиевци, Чолаковци, Џамбазовци, Шабановци, Шабовци, Шишковци* и многу други²).

35. Многу од овие хибридни имиња на родови, од кои некои отпрвин биле само прекари, денес се употребуваат како презимиња. Тие најчесто завршуваат на формантите: *-ов (-ев), -о(в)ски, -е(в)ски -ски*. Сп.: *Абаџиев, Бојаџиев, Бабчанџиев, Баруџичиев, Зорбеџ, Бакалџев, Орјанџиев, Сајунџиев, Косев, Куркџиев, Чешмеџиев; Караџозов, Тојалов, Камиров, Чолаков; Бојаџиски, Косевски, Баруџиски, Кафеџиски, Мураџиски* и сл.

36. За разлика од овие имиња, кои се среќаваат скоро редовно за означување македонски фамилии, денес се среќаваат прилично често, кај исламизираните Македонци и кај муслиманските Цигани презимиња на *-ов (-ев)* и *-ски*. Сп.: *Асанов(ски), Бајрамов(ски), Мемегоб(ски), Синанов*

¹ Ова се всушност посесивни адјективи изведени од турски лични машки имиња. Кај поголемиот дел топоними, од овој вид, како втор елемент се подразбира село, пр.: *Ајино (Село), Каџино (Село)* (и двата во Скопско). Треба да се одбележи дека и во турските називи на овие места, често се испушта вториот елемент (*кџу „село“*). Инаку овие топоними, како и најголемиот дел од оние што се изведени од турски лични имиња јасно зборуваат за поседовните односи во времето на турскиот феудализам и се среќаваат многу често.

² Од примерите се гледа дека најголем број е изведен од личните муслимански имиња (пр. *Агемовци, Бекаровци, Мураџиовци, Шабановци*). Меѓу другите примери се забележува дека се наоѓа приличен број образуван од општи зборови што означуваат професија (пр. *Каџиовци, Симиџиовци, Терзиовци, Џамбазовци*), некоја телесна (пр. *Камбуровци, Сакаловци, Тојаловци, Келешовци*) или пак некоја карактерна особина (пр. *Мукаџиовци, Пишмановци, Чајкановци*) и сл.

(ски), *Шабанов(ски)*. Турските фамилни имиња, колку што можев да забележам, остануваат неизведени. Сп.: *Вели, Исмаил, Јашар, Камуран, Шакир* и др.

37. Не е редок случај некои од овие хибриди да се сретнат и како топоними и тоа за означување помали месности, маали а понекогаш дури и села, доколку отпрвин биле населени исклучиво од дадениот род. Сп.: *Ајвајовци, Алдиници, Аџиевци, Бајрамовци* (Дебарско), *Екимци, Оџевци* и др.

* * *

38. Бројот на хибридни придавки меѓутоа, е прилично ограничен. Ова секако затоа што турската придавка е многу устојчива и претрпува минимални измени. Меѓу малиот број хибридни придавки се забележуваат неколку описни, еднословни и двословни, и тоа проширени со македонските суфикси: *-ab, -ен, -ест, -л(ub), -ob*, Сг.: *абгалест, алов и ален, бугалест, губезен, намкорест, немлив, кирлив, кафеаб, шенлив, шишкаб*.

II. Сложени зборови (композиции)

39. Едно од најживите и најчестите средства за збогатувањето на македонската лексика, како во народните говори така и во литературниот јазик, е образувањето на сложени зборови¹⁾, посебно на именки, придавки и прилози. Оваа околност, како и фактот што меѓу заемките од турскиот јазик се наоѓа приличен број сложени зборови, придонесле меѓу големиот број сложенки што се наоѓаат во македонската лексика да се најдат и такви сложени зборови чијшто еден елемент е од македонско а другиот од турско потекло. Според синтаксичкиот однос на елементите во хибридниите сложенки што овде се разгледуваат, се среќаваат како тие што се во наспореден однос (во јукстапозиција) така и тие што се во зависен однос (субординација). Што се однесува до степенот на сраснатоста на составните елементи, по однос на графијата, тој е поголем или помал. Елементите во овие хибридни образувања (особено кај именките) се или непосредно сраснати или се пак сврзани со составен вокал. Се забележуваат почесто сложени именки, придавки и прилошки изрази. Хибридни сложенки од другите видови зборови се поретки.

40. Меѓу сложените именки ги забележавме следните неколку примери составени од именка + именка: *алианмомче, гроб-сарма, мевлем-рана, мајмунчовек, масијазар, џушуноберач*; од придавка + именка: *јорномаалец, долномаалец* (и ж. р. *јорномаалка* и *долномаалка*), *арамолебец* и *арамолејка* („Коа ти рани таквие *арамолејци*, коа ти рани; — Цеп. 2, 238 или „Та зошто ти е ваа *арамолејка* шо а држиш овде...” — К. Ж. I, 56)²⁾, *грвенијазар* и *жијнијазар* (Битола)³⁾; од глагол + именка

¹⁾ Бл. Конески, Граматика II, 69.

²⁾ Во јазикот на нар. поезија не се ретки и образувања како *ал-кобилче* („Шчо си вјана Најум *ал-кобилче* / *Ал-кобилче* Најум тригодишно” — Фол. 2498, Битолско).

³⁾ Во врска со сложенките сф. Видоевски, Божо, За *сложенките*, МЈ II, бр. 6 (1951), стр. 131—140.

(глаголот е најчесто во императив: *враќиидулак*, *лжисаанка*; од негација + именка: *нејалан* (како антоним на *небистина*), *некасмей* (секако по аналогија на *несреќа*); од број + именка: *десетокатница* (и сите слични образувања).

41. Сложените хибридни придавки се среќаваат почесто во поетскиот јазик. Така на пример од придавка + придавка: *могроали жолтоали*; од именка + придавка: *йламноали*, *вишноали*; од придавка + именски корен: *шашоок* < тур. *şaşl*, adj. „разрок“¹⁾. + *ок(о)*. Како сложени придавки можат да се сметаат и сите оние образувани со негацијата не како: *некадарен*, *некасмейлија неодошмен* и други.

42. Меѓу сложените хибридни заменки, со почеста употреба се изделуваат оние што се образувани со турската заемка *хер* (< тур. *her*): *ер дека*, *ер кај*, *еркој*, *ерзашшо*, *еришо*, *еркако* (кај Пејчиновиќ особено често: *хер ишо*, *хер кагеогер*, *хер како*); во Охридско: *еричо ер-колку*; во Кулакискојто евангелие *ер шо*. Сп.: „Умот и касметот, *еркај* да одеа, од него мислата не ја иставаа...“ (Прилеп, СБНУ, X, 135), „... да не береш гајле, *ер дек'* да одиш...“ (Верков. 268), „... туку *ерзашшо* работа на меника да идиш...“ (Верков. 41), „... ој чобани, утри *хер кој* човек да пусна, виа да гу утепти“ (Верков. 146), „Другиот беши без кџмет, *ер ишо* да фашташи да чини, насат му отиваши работата“ (Верков. 82)²⁾.

43. Меѓу поретките хибриди образувани од други видови зборови доаѓаат: *бајамийи*, *гоамийи*, *коамийи* и *аманше*, *ајгеше*, *бујрумше* и слични.

44. Што се однесува до сличните хибриди кај топонимите и антропонимите, може да се констатира дека такви образувања не се многу чести.

45. Меѓу топонимите се забележуваат случаи како *Кабакли-чука*, кој секако настанал во турска двојазична средина.

46. Меѓу антропонимите пак, се среќаваат најчесто такви хибриди чиешто елементи не се наполно сраснати. Се работи за образувања во кој како прв елемент доаѓа заемка од турскиот. Тоа се најчесто заемките: *аџи*, *дели*, *кел*, *кор*, *кучук* (< тур. *hasl*, *deli*, *kel*, *kör*, *küçük*). Вториот елемент пак, е македонско лично име. Сп.: *Аџи-Наков(и)*, *Аџи-Злајнов(и)*, *Аџи-Здравец(и)*, *Аџи-Николов(и)*; *Делијанев*, *Делиејтерев(и)*, *Дели-Митров(и)*, *Делицаков(и)*; *Келкоцев*; *Кормонев(и)*, *Коршошев(и)*; *Кучук-Донев(и)*, *Кучук-Јончев(и)*.

¹⁾ Интересно е да се одбележи дека во Далмација (Блато) е забележан, со исто значење, хидридниот *штралоћав* < итал. (млет.) *stralochio* и хрват. суфикс *-ab* (cf. Viñja, op. cit. стр. 200), како и хибридниот *иберок* и *иберочац* „разрок“ < итал. *guercio* „разрок“ и хрват. *око* (cf. P. Skok, *Zeitschrift für romanische Philologie* 54,495).

²⁾ И во турскиот јазик, *her* се употребува во сложени заменски изрази: *herkes* „секој“ *herkim* „било кој“, *hernerede* „каде и да е“, „насекаде“. Не е исклучено да се работи овде (во мак. хибриди) за изрази добиени по пат на парцијално калкирање, во врска со ова cf. МЈ, XIII—XIV, О. Јашар-Настева, *За македонскиот калкид штурскиот јазик*.

* * *

47. Освен овие прави хибридни сложенки, се среќаваат, како што веќе во почетокот нагласивме, и разни споеви, синтагми и изрази составени од два основни збора (од различно етимолошко потекло). Елементите во овие споеви не се сраснати, тие се самостојни. Вакви хибридни споеви се среќаваат почесто кај именките, глаголите и прилозите, а исто така и кај топонимите и антропонимите.

48. Меѓу именките паѓаат во очи оние хибридни образувања што се добиени по пат на парцијалното калкирање¹⁾. Сп.: *анамска рака*, *арсланаусиџи*, *бел (црн) шџер*, *џеј шрошок*, *женски џазар*, *мум ножици* < тур. *hanım eli*, *aslanagzı*, *ak (kara) ciğer*, *cer harçlık*, *kari pazarı*, *tut makası*.

49. Освен овие примери, во јазикот на народната поезија, се среќаваат особено често состави од две именки во јукстапозиција. Станува збор за атрибуцки состави или адјективни сложенки²⁾. За нас е овде важен фактор што едниот елемент е од македонско, а другиот од турско потекло. Од синтаксичка гледна точка, односот на заемката кон домашниот збор е определувачки. Најчесто првата компонента од составот е турска заемка која има функција на детерминант. Редот на елементите во составот е постојан (исто и обликот).

50. Од почестите примери во јазикот на народната поезија, се среќаваат со поширока употреба следните: *бурунџу кошула* („Му облече бурунџу кошула“ — Милад. 118)³⁾, *џајџан беџи* („Милите ти црни очи / Црни очи, џајџан беџи“ — Беровско — Фол. 1312), *ѓул џраѓина* (Сказна, 77), *багем грбо* („Ој изникни ми багем грбо“ — Штип, X. М. 1125), *ибришим џобов* („Да си изва'ам свилни пелени / Свилни пелени, ибришим џобов“ — Милад. 361), *кајран очи* (Чашуле, Раскази, 16), *сејмен кошула* (П. Мих. 229), *фелџиш џребен* (Малешевско, Фол. 2695)⁴⁾.

51. Од стилска гледна точка многу од ваквите хибридни споеви станале постојани стилски средства, клишеи. Треба да се одбележи дека ваквото приближување на два елемента од кои секој ги задржува своите особини, а сепак првиот своето значење го внесува во составот и врши по тој начин атрибуцка служба, е особеност на турската синтакса⁵⁾. Според мое мислење овие состави се образувани по углед на, бројните примери преземени од турскиот јазик (сп.: *самур калиак*, *шам куџиџа*, *санџакбеј* и безброј други)⁶⁾.

¹⁾ Во врска со ова види го мсјот прилог „За македонските калки од турскиот јазик, Македонски јазик, XIII—XIV.

²⁾ Овој термин го употребува П. Скок (*Прилози проучавању шурцизма у српско-хрватском језику во Slavija, Praga, 1937—1938*).

³⁾ Испуѓањето на *к* во *бурунџу* (< тур. *buruncuk*) укажува исто така дека се работи за сложен израз.

⁴⁾ Овие примери се среќаваат како во јазикот на народната поезија така и во литературниот јазик.

⁵⁾ Во врска со ова cf. Deny, *Grammaire de la langue turque (dialecte osmanlı)*, Paris, 1920, стр. 744 и Кононов, *Грамматика современной турецкой литературы* *языка*, Москва—Ленинград, 1956, стр. 148.

⁶⁾ Бл. Конески, (*Грамматика*, II, стр. 47) констатира дека прибавување на една именка кон друга не е така редок случај во македонскиот јазик.

52. Меѓу хибридните споеви што изразуваат дејство, се наоѓа цела низа глаголски состави, адекватни на турската глаголска конструкција од именка + глагол, од типот *йие йујун* „пуши“ (калкирано од тур. *tütün içmek*). Интересно е да се одбележи дека на ваквите состави, значењето му го дава турскиот збор, а глаголското обележје, македонскиот. Двата збора заедно, од семантичка гледна точка, претставуваат една целост, изразуваат еден поим.

53. Како почести хибриди од овој тип се изделуваат оние што се образувани со глаголите: *сјори*, *чини*, *йраби*, *гaba*, *фрла*, *фака*. Така на пример со глаг. *сјори*: ~ *азар* „приготови“, *ашик се* ~ „вљуби се“, ~ *гaba* „гужи“, ~ *дикaй* „внимава“, ~ *угаре* „штеди“, ~ *инкар* „не признава, утајува“, ~ *исјаи* „сведочи“, ~ *кабаеи* „згреша“, ~ *мукаеи* „внимава“, ~ *нией* „има намера“, ~ *йшиман* „покае се“, ~ *резил* „осрамоти“, ~ *сабар* „стрпи се“, ~ *йеклиф* „понуди“; со глаг. *чини* ~ *јајреи* „охрабрува“, ~ *зайи* „забранува“, ~ *измеи* „послужува“, ~ *кабул* „признава“, ~ *лаф* „зборува“, ~ *муабей* „разговара“, ~ *рица* „моли“, ~ *сеур* „гледа“; со глаг. *йраби*: ~ *ару* „троши“, ~ *кеф* „ужива“ ~ *цумбуш* „весели се“; со глаг. *гaba*: ~ *изин* „дозволува“, ~ *карар* „оценува“, ~ *цебай* „одговара“; со глаг. *фрла*: ~ *имза* „потпишува“, ~ *ифшира* „клевета“, ~ *кабаеи* „обвини“, ~ *чифшиња* „клоца“, ~ *бој* „расте во висина“; со глаг. *фака*: ~ *инат* „инати се“, ~ *куртур* „замерува забележува“; со глаг. *йира*: ~ *комар* „коцка се“, ~ *мајшии* „исмејува“; со глаг. *йие*: *йие йујун* „пуши“¹⁾.

54. Се случува често да се сретне една иста именка (заемка од турскиот) во состави со различни глаголи (пак калкирани од турскиот). Така на пример со именката *абер*: ~ *гaba* „известува“, ~ *има* „се разбира“, ~ *нема* „не знае“; со именката *йари*: ~ *изегуба* „проневверува“, ~ *расијуба* „раситнува“ и сл.

55. Покрај овие именски и глаголски хибридни споеви се среќаваат доста често, во народните говори а и во литературниот јазик и прилошки хибридни споеви. Овие хибриди се образувани по углед на бројните адвербијализирани македонски состави образувани од предлог + именка. Најчести се тие образувани со македонските предлози: *на*, *за*, *со*, и турските заемки. Така на пример: *на баш* („Море ти се курдиса *на баш*, не ли те је срамота?“ — Кратово), *на башка*, *на бој* „на високо“ (куќа, — Тиквеш, 153) *на дизгин* („... тики да го разиграм по сокак и дури, да го к’здисам арно и да го пуштам после на *дизгин*, што да може да бега“ — Цеп. 3, 206) *на душеме* „на високо“ (куќа — Тиквеш. лос. cit.) *на касла* „нарочно“, *на каим* „реми“, („Играчката му излегуала на *каим* (от двете страни точно камење)“ — Цеп. 3, 187), *на калач*. *на калач* „косо, дијагонално“, *на карар* „точно“, *на каршија* „спроти“, *на мајшай*, *на мејдан* („Лагата му излезе *на мејдан*“ —

¹⁾ Во врска со ова cf. О. Ј.-Настева, МЈ, XIII - XIV—ор cit.

Прилеп, СБНУ, XII, 241), на шака; со мукаеѝ „внимателно“, со намуз „чесно“, со усул „внимателно“; *забадијаба* „залудно“, за мерак, за резил, за кеиф и поретко со некои други предлози: *вишубе*, *дохак*, *ѝог кесим* (Тиквеш, 163).

* * *

56. Слични образувања се среќаваат и во топонимијата. Паѓа в очи особено голем број хибриди образувани со: а) турски и б) македонски топономастикуми.

57. а) Како турски топономастикуми, најчесто се среќаваат турските заемки: *ан*, *арѝач*, *баир*, *бунар*, *дере*, *ендек*, *кале*, *корија*, *кула*, *маало*, *меѝдан*, *срѝи*, *ѝаге*, *чаир*, *чешма* (< тур. *han*, *argac*, *bayir*, *binar*, *dere*, *endek*, *kale*, *kori*, *kule*, *mahalle*, *meydan*, *sirt*, *cadde*, *çeşme*). Така на пример: *Јанче Ан*, *Сѝари Анои*; *Крсѝи Баир*, *Кремен Баир*; *Долни Бунари*, *Сух Бунар*; *Прсѝен Дере*, *Појѝија Дере*; *Голем Ендек*, *Драчевица Андак*, *Скокоѝи Андак*; *Сѝаро Кале*; *Горна Корија*, *Сѝара Корија* (Полог); *Сѝара Кула*; *Рулеѝици Маала*, *Главинѝи Маала* и многу често *Горно* (Средно и Долно) *Маало* како и *Нобо* (*Сѝаро*) *Маало*; *Горни* (Долни) *Меѝдан*; *Сѝари Таш* (тур. *taş* „камен“); *Сува Чесма*, *Габар Чешма*, *Брсѝи Чешма*, *Три Чешми*; *Сѝаро* (*Нобо*) *ѝаге*, *Долно* (*Горно*) *ѝаге* (Малесија) и безброј други.

58. б) Од македонските топономастикуми во хибридните топоними се среќаваат почесто: *лака*, *колиба*, *ѝоѝок*, *чука*, *чукар*. Сп.: *Виран Лака*, *Баш Колиба*, *Герен Поѝок*, *Беѝир Чука*, *Ешек Чука*, *Бардак Чукар*, *Чешме Порој*, *Чаир Трла*, *Орѝија Брдо* (дури и *Орѝиабрѓска Река* — Штипско).

59. Почести од овие топоними се оние кај кои односот не е јукстапозиција но субординација. Во овие случаи, зависноста меѓу компонентите е изразена со соодветни наставки. За илустрација ќе наведем само неколку такви хибриди: *Аѝино Село*, *Аскерски Камен*, *Бабин Срѝи* (Малесија), *Беѝови Нубје* (Полог), *Јонузоб Риг*, *Еминова Чука*, *Марково Кале*, *Мифѝароб Риг*, *Курѝилу Чука* (сп. *Кавакличука*), *Кадино Село*, *Сѝојан Таши* (Т. Велешко), *Факирово Брдо*, *Чаѝалски Поѝок*, *ѝамималска Река*¹⁾.

60. Не се ретки ни сложени топоними, образувани со помошта на македонски, и поретко на турски предлози, Сп.: *Поѝи Баир*, *По Дервен* (МЈ, IX, 54), *На ѝаге* (Прилеп). *Под Кули*, *Крај Курија*, *Над Чешма* или *Чука Алиѝе*, Тиквеш (тур. *alt* „под“), и други.

¹⁾ Извесен мал број од нив (пр. *ан*, *арѝач*, *кула*, *ѝаге*) не означува географски поими.

²⁾ Топонимите *Курѝилу Чука*, *Сѝојан Таши*, како и *Дибље Поѝоѝи*, *Суѝица Тарласи*, *Ожовица*, *Тарласи* (с. Средно Коњари — Скопско) секако настанале во турска јазична средина.

В. ХИБРИДИ ДОБИЕНИ ПО ПАТ НА ВКРСТУВАЊЕ И НАРОДНА ЕТИМОЛОГИЈА

I. Контаминација⁴⁾

61. За разлика од досега разгледуваните примери, кај кои имавме јукстапозиција на два *цели* збора, овде ќе биде разгледан оној вид хибриди кај кои имаме вкрстување и наполно срастување на *делови* од два одделни збора. Овие хибриди се добиени, значи, како резултат од вкрстување на одделни елементи од турски и македонски зборови. Составените делови на двата алоглотски збора образуваат нов збор. Најчестата причина за образување овие хибриди е симултаната појава на два збора (од различно етимолошко потекло) во свеста на билингвот за една иста претстава (предмет или поим). Истовремената појава на македонскиот и турскиот збор, најчесто се среќава во случаи кога се асоцираат зборови блиски или пак спротивни по значење. Затоа и во поголемиот дел примери што овде се разгледуваат, се работи за контаминација на делови од синоними и антоними.

62. Од материјалот со кој располагаам, успеав да ги забележам следниве примери:

беладжа (и **Беладжа**) < *беличко* X апт. *караџа* (тур. *karaca*). Хибрирот *белаџа* се употребува за означување „бело домашно животно (овен, пес, коњ)“. Зборот е забележан во народните говори а и во јазикот на народната поезија: „У кафало изговори: /Овен Караџа, Караџа,/ И втори овен *Белаџа* / Доведете ми стадото!“ (П. Мих. 117).

вртелија < *врџи* X апт. *џемеџија* (тур. *temelli*) или *јерлија* (тур. *yerli*). Хибрирот е забележан во Тиквешко и тоа за означување „лице што не е од местото (како што е тоа случајот со *џемелија* или *јерлија*), лице што не се задржува подолго на едно место, ами се сели“: „*Врше-*

⁴⁾ Во врска со ова прашање види: Н. Paul, *Prinzipien der Sprachgeschichte*, стр. 133 и натаму; Кг. Нугор, *Grammaire historique de la langue française* 1914, t. I, стр. 467—469; Нироп се задржува повеќе на контаминација на синоними, но и на некои латинско-келтски образувања (стр. 6), латинско-германски (стр. 11) и француско-италијански (стр. 58—59); Bloomfield, *Language*, стр. 422—426; Jespersen, *Language*, стр. 281. Во врска со некои примери на контаминација во српскохрватскиот, cf. Vasmer, *Die griechischen Lehnwörter im Serbo-Kroatischen*, Berlin, 1944, каде се дадени следните примери (стр. 33): *браџолицайи* < *џаболицайи*, *граџомани* < *граџи камен* X *џуџамани*; потоа М. Будимир, *Из савремене алолоџије*, кој дава неколку примери забележани во Босна, како: *лејлук* < *јерм. Löhnung* „*илаџа*“ X *џур. ајлук* „плага“ и *лабрња* < *иџал. labra* X *српхрбай. брња* и П. Скок (во *Zeitschrift für Romanische Philologie*, 54, стр. 205) кој дава *лаџушчерица* < итал. *lacerta* X *хрбай. џушчерица*. Во поново време со овие вкрстувања и јазички мешања се занимаваат Томановиќ (op. cit.), кај кого меѓу другите примери на контаминација на домашни елементи, се наоѓа и хибрирот *џункле* < *иџал. dunque* X *хрват. дакле*, и В. Виџа (op. cit.) кај кого покрај веќе спомнатите примери (*лаџушчерица* и *џункле*) се наоѓаат уште десетина други. За овој вид хибридни образувања во македонскиот јазик досега не е пишувано. Се забележува дека и во македонскиот, како и во другите јазици, се среќаваат примери (не многубројни) на контаминација на идиоглотски елементи. Таков еден пример е *лилкаја* < *лиљак* X *каја* (цитиран во Граматиката на Бл. Конески, II, стр. 70). Се забележува дека во германската лингвистичка наука посебно се изучувани вкрстувања на идиоглотски елементи.

лије сме, много мачени, никаде кутукот не ни се знае, данеска овдеја, утре, со здравје, патишта на друзи села ќе ванеме” (Тиквеш, 267).

грижовлија < (за)грижен X суп. *гајлелија* (тур. *gailleli*). И овој контаминиран хибрид се среќава во народните говори а и во јазикот на народната поезија. Сп.: Та шчо ми си гајлелија / Гајлелија, *грижовлија?*” (Берово, Фол. 1298).

достур < *достур* X суп. *гесџур* (тур. *destur*). Хибрирот се среќава, како и заемката *гесџур*, за означување „доволно, колку што е потребно”. Така на пример: „Оти да не се живее кај што има *госџур* мас, сирење, месо. . . „(К. Ж.) или” . . . ни сол *госџур* не пушчаат” (ibid). Освен овој хибрид, забележан е и хибрирот *госџурли* (проширен со тур. суфикс -ли) : „Јадење и пиење *госџурли* имал „(Цеп. 2, 244). Не е исклучено дека се работи овде и за народна етимологија.

јали < *ја* (тур. *yahut ya*, „или”) X суп. или. Зборот има широка употреба во народните говори, а се среќава и во литературниот јазик. Сп.: „Така поминуваат такви : *јали* в апсана *јали* сургун” (Бегалка, 56).

клапавица < *лапа* (тур. *lâpa*) X *капе*, *капавица*. Хибрирот *клапавица* има главно дијалектална употреба. Со исто значење, во литературниот јазик се употребува зборот *лапавица*.

крбла, **крбло** < *кобла*, *кобел* X суп. *кџрба* (тур. *kırba*). Зборот има широка употреба и означува „сад од дрво (со специјален облик и намена)”. Се среќава и топоним *Крбла*.

ловджија < *ловец* X суп. *авџија* (тур. *avcı*). Зборот има широка употреба, не само во народните говори, но и во литературниот јазик.

сребранлија < *сребрен* X суп. *срмајлија* (тур. *sırmalı*). Хибрирот има поширока употреба во јужните говори. Сп.: „До три конца срмалии, лелим паним / До три игли *сребранли*!” (Гевг. Фол. 205).

смеарџија < *смеар* X суп. *шеџаџија* (тур. *şakacı*). Зборот се среќава често во разговорниот јазик.

тавтабица < *табџабџица* (тур. *tahtabiti*) X суп. *грбеница*. Во Битола се слуша и *табџабџица*.

чешмурка (и **Чешмурка**) < *чешма* (тур. *çeşme*) X суп. *шиџурка*. Хибрирот се среќава како апелатив и тоа со значење „малечка чешма” и „шопурка”, а исто така е забележан и како топоним: *Чешмурка*, име на месност (с. Дедино, Радовишко, околија Штипска). До ова вкрстување можело лесно да дојде бидејќи не ретко се среќаваат хидронимите *Чешма*, *Чешмиче* и *Шиџур*, *Шоџур*, *Шоџурка* (Тиквеш, 477), *Шуџуро* (Прилепско-Битолско — Гл. Ск. Н. Д. 2. XII, 206). Дури забележав дека се среќаваат и сложени хидроними од двата збора, како на пример: *Шиџур Чешма* (с. Новаци, околија Битолска), *Чуџур Чешма* (Валандово) како и *Шоџура Чешма* (Лагово). Од овие називи, како што веќе рековме, можело сосем лесно да се дојде до интересниот хибрид *Чешмурка* односно *чешмурка*.

II. Народна етимологија

63. Освен овие примери добиени по пат на вкрстување, се среќаваат и неколку хибридни образувања добиени со приближување на

турските зборови до домашните, по пат на народна етимологија. Пред да поминеме на нивното разгледување, треба да одбележиме дека бројот на случаи на народна етимологија е сразмерно многу мал. Овој факт изненадува бидејќи бројот на заемките од турскиот јазик е многу голем а народната етимологија е особено честа кај туѓите зборови¹⁾. Интересно е да се одбележи дека оваа појава е констатирана и во бугарскиот, по однос на заемките од турскиот јазик. Ова би можело да се објасни, според мое мислење, со фактот што турските зборови во македонскиот, впрочем како и во другите балкански јазици, преминувале по директен пат, без посредство и, следователно претрпувале минимални измени. Важен момент е и фактот што најголемиот дел од заемките имал многу распространета употреба. Не треба да се заборава ни тоа дека не е исклучена можност во разните говори да се наоѓа можеби и поголем број зборови од турско потекло, изменети по пат на народната етимологија а дека во запишаните материјали тие не успеале да продраат. Ова е можно бидејќи азпишувачите на народното творештво секако подобро го познавале турскиот јазик и можеле, најверојатно, свесно да ги избегнуваат таквите хибриди.

64. Како покарактеристични ги изделив следните примери:

девет табани „вид пита“ < *gebe şabani* (тур. *deve tabanı* „пита свиткана во вид на табанот од камила“, сп. *gebe* „камила“) доведено во врска со бројот *gebeyi*. Зборот е забележан кај Цепенков: „Мислеф, шестаф, како да праам, измислиф еден маривет: си напраиф едно кесе од асе и ми месиа сукано (*gebeyi şabani*), та и наредиф тевтерите едно од ниф, друго от *gebeyi şabani* и најзгора. . .“ (Цеп. Авт. 143).

е биде „никогаш“ < *ebedi* (тур. *ebedi* „никогаш“) поврзано со *ga* (не) *bide*. Овој збор се наоѓа неколку пати забележан во материјалите на Веркович. Сп.: „Ама ти, што ми позна мене и ме раздели од арапката, ету пуштам веќе водата на касабата да тече кату напрег и *e bide* да не сџхни“ (Верков. 162).

ковениџа (*кувениџа*) „златар“ < *кујунџија* (тур. *kuymacı*) поврзано со гл. *kobe*. Сп.: „Бог го убил Петре Бајрадинче! / Зашто беше Петре *кувениџче*“ (Милад. 290 и 471).

којнак „голем орев (камен или сл.) со што се фрла“ (при разни игри) < *ојнак* (тур. *oynak kemiği*). Консонантот *к* во хибриодот секако е додаден во врска со зборовите *камен*, *коска* што означувале предмете со кои се фрлало. Не е исклучено тур. *ојнак* (како и заемките *оин*, *ојна*) поради својот фонетски облик да се асоцирале и со зборот *којн* (дијал.).

маркуш „вид црево од гума“ (се употребува за пресипување течности или за вадење бавчи) < *марјуч* (тур. *maruş* „вид црево кај наргиле“ и „црево за вода“) најверојатно доведено во врска со личното име Марко, Маркуш. Хибриодот *маркуш* како и заемката *марјуч* (поретко) се среќаваат редовно во употреба.

¹⁾ Во врска со ова cf. Кг. Нурор (op. cit.), t. I, стр. 470 и t. IV, стр. 326 како и Bloomfield, *Language* стр. 423, каде авторот вели: „Foreign words are especially subject to this kind of adaptation“.

менѓуш, менѓуша „обетка“ < *менкуш* (тур. *tenkiş* „обетка“) доведено во врска со *убо, уши*. Зборот се среќава и во народните говори, паралелно со зборот обетка а во јазикот на народната поезија се римува со *уши*: „Така беше лепо промената / Наредена динар до динара / А на *уши* стребрени *менѓуши* / А на срце пафти позлатени“ (Милад. 426)¹⁾.

ѓозбојаџија „измамник, маѓионичар“ < тур. *gözbacı*, со исто значење, доведено во врска со заемката *бојаџија* (тур. *boyacı*). Зборот има широка употреба во народните говори и во разговорниот јазик, Сп.: „Ѓозбојаџија је, не лажите се!“ (Галичник, Р. О.).

ѓозбојаџилак „измамништво, лукавство“ и „маѓионичарство“ < тур. *gozbacıllık*, со исто значење, доведено во врска со заемката *бојаџилак* (тур. *boyacıllık*). Како и претходниот збор, и овој се среќава во повеќето народни говори. Сп.: „... гоа не гљаал: — тука се сопинал од малечки нешча, тука незнаел каде да стапнит, тука пак падинал и друдзи такви *ѓозбојаџилоци* пра'ел“ (Охрид, Шап. Нар. Ст. III, 69). Зборот е забележан и во Галичко (Р. О.: *ѓозбојаџилок*).

домазлак „расен добиток што се остава дома за расплод“ < *гомазлак* (тур. *damazlık*) доведено во врска со зборот *дома*. Зборот има редовна употреба. Сп.: „Вук *гомазлак* не чуа“ (Посл. 1013).

пексимит „двопек“ *пексимит* (тур. *peksimet*), доведено во врска со заемката *симит* (тур. *simit*). Сп.: „/ Некогаш војниците кога не можат да добијат обичен леп и ранил со *пексимит*“ (Галичник, Р. О.).

С. Тавтолошки хибриди²⁾:

65. Овој тип хибриди претставува една од многу интересните појави³⁾ на јазичките мешања и тоа не само од етимолошка но и од семантичка гледна точка. Од етимолошка гледна точка тоа се зборови и споеви составени од алоглотски елементи. Како и во досегашните примери, тие им припаѓаат на македонскиот и турскиот јазик. Турскиот збор

¹⁾ Во врска со овој збор во српскохрватскиот cf. В. Томановиќ (op. cit. Год. Зборник, I, стр. 89, бр. 144).

²⁾ Во врска со називот на овој вид јазички мешања, може да се констатира дека се употребуваат повеќе термини. Така на пример во српхрват. се среќава: *гвојезична сложеница* (М. Будимир, op. cit.) и *конгломерат* (V. Vinja, op. cit., според Виња овој термин го предложил Миљборини на III меѓународен лингвистички конгрес). Во бугарскиот се среќава синонимична *гвојка* (К. Костов, *Един случај на синонимични гвојки в народниите јесни во Български език*, VIII, 1958, кн. 4—5), Зборувајќи за аналогните образувања во српскиот јазик, Н. К. Дмитриев (Доклады Академии Наук СССР, 1928, бр. 2) зборува за *јарни сочејанија џереводното шииа*.

³⁾ Според М. Будимир, (*О гвојезичним сложеницама шаутолошкој шииа*) најпознати примери на двојазични сложеници од овој тип, се забележани во италијанскиот јазик каде што на југ се среќаваат италијанско-грчки хибриди (на пр.: *Lingua Glossa*, топоним на Сицилија), а на север италијанско-германски (на пр.: *Monte Gibello*, топоним). Но, вакви примери се среќаваат во поголем или помал број скоро во сите јазици. Сп.: во англ. *greyhound* (< исп. *greu* „пес“ + англ. *hound* „пес“), во герм. *Lugenwiese* (< слав. *лџи* „ливада“ + герм. *Wiese* „ливада“), во швед. *haricotböner* (< франц. *haricot* „грав“ + швед. *böner* „грав“). Примерите се змени од L. Degey, *L'Emprunt linguistique Paris*, 1956, стр. 228.

е инаку заемка што има широка употреба. Од семантичка гледна точка, тоа се конгломерати составени од два зели збора со исто, или блиско, значење, т. е. од синоними. Што се однесува до начинот и степенот на сраснатоста на двата елемента, можат да се изделат два типа (не строго разграничени) : 1. *Најолно сраснајќи шавилолошки хибриди* и 2. *Ненајолно сраснајќи шавилолошки хибриди*. Оваа поделба што на прв поглед ја засега само надворешната страна на алоглотските зборови и споеви, го опфаќа, исто така, и нивниот внатрешен облик.

66. Во првиот случај, плеонастичната употреба на разнојазичните елементи има и семантичка функција бидејќи двата синонима заедно се дополнуваат, едни (првиот, без оглед на неговото етимолошко потекло) е определувач, (*déterminant*), а другиот е определен (*déterminé*) збор. Двата збора заедно образуваат нов збор и означуваат нов предмет и нов поим¹).

67. Во вториот случај, повторувањето на двата истозначни збора има повеќе стилистичка функција. Со нивната употреба се постигнува поголем стилски ефект.

68. Редот на алоглотските елементи не е строго определен како што е тоа случај во српскохрватскиот, германскиот или во некои други јазици²). Ова доаѓа отаму што во македонскиот јазик на прво место доаѓа придавката.

69. Поголемиот дел од овие хибриди се карактеристични за поетскиот стил на македонскиот јазик.

I. *Најолно сраснајќи шавилолошки хибриди*

70. Во оваа група најчесто доаѓаат хибриди од типот *Lingua glossa* „јазик+јазик“ (< итал. *lingua* „јазик“ + гр. *glossa* „јазик“). Во сите случаи се работи за наспоредно ставање на два синонима. Најчесто се тоа хибриди составени од именки или придавки, но се среќаваат и такви што се образувани од два прилога, сврзника или предлога. Меѓу поинтересните примери се изделуваат следните:

алцрвено < тур. *al* „црвено“ + *црвено*. Хибрирот се среќава не само во јазикот на народната поезија, но и во разговорниот јазик за означување „темно црвена боја“.

синомавие < *сино* + тур. *mavi* (*mavi*) „сино“. Овој тавтолошки хибрид е забележан во Дебарско, и тоа во разговорниот јазик каде што

¹) Исто како што во српхрват.: *џинбор* (< итал. *pin(o)* + „бор“ хрват. *бор*) означува „спец. вид бор“ (*Pinus halepensis*); *џебиз-орак* (< тур. *ceviz* „орев“ + српхрват. *орак*) „спец. вид орев“; *џајир-џаја* (< *џајир* + *џаја* (< тур. *kâğıt*)), тенка, спец. артија во која се става тутун и прави цигара“ (примери земени од М. Будимир, ор. cit.) или *џамбурак* (< итал. *gamboro* „рак“ + хрват. *рак*) „спец. вид рак во школка“ (В. Виња, ор. cit.)

²) Сп. во герм.: *Laposchtasche* (франц.+герм.), *Lugenwiese* (слов.+герм.), во англ.: *greyhound* (исп.+англ.), *peafacket* (холанд.+англ.), во швед.: *haricotboöner* (франц.+швед.). Редовно (освен во романските јазици) туѓиот елемент доаѓа на прво место. Во врска со ова cf. В. Виња, ор. cit., стр. 202.

означува не каква и да било сина боја, туку „виолетна боја, темносина, затворено сина боја”, исто онака како што имаат специјално значење тавт. хибриди во хрватскиот (*йинбор*, *цезиз-орак*, *јамбурак*).

главабашија < *ilaba* + тур. *баш* (*baş*) „*ilaba*”. Хибрирот се употребува во значење „главешина, главатар, главен”: „... се обрна полицискиот начелник кон воените *илабабашии*, кои имаа поголема власт...” (Современост, сп. IV, 49).

лудоделија < *луг(о)* + тур. *дели(ја)*, (тур. *deli* „*луг*”). За разлика од претходните хибриди, овој се среќава редовно само во народната поезија: „Стојан бекрија *лугоделија*” (Милад. 363). Во врска со компонентата *делија*, интересно е да се одбележи дека таа се среќава редовно како именка со значење „јунак”, додека како придавка, во значење „луд”, колку што можев да констатирам, не е забележана. Но, не е исклучено во потсвеста на народниот пеач да постоело и ова значење. На ова не упатува и првата компонента од хибрирот, која е исто така придавка а и целиот хибрид, кој по однос на зборот *бекрија* е атрибут.

првосефте < *џрбо* + тур. *сефти* „*џрбо*” (нар. *sefte*, лит. *siftah*). Конгломератот се среќава и денес често во разговорниот јазик. Сп.: „Тој си е таков од *џрвосефти*” (се слуша дури и *оџиџрвосефти*). Зборот се употребува во значење „од самиот почеток, сосем од почеток”.

убојлено тур. *hub* (перс.) „*лејо*” + *лејо*. Конгломератот се употребува во значење „многу убаво, многу добро”. Овој хибрид имал широка употреба како во јазикот на народната поезија така и во јазикот на народната проза. Сп.: „Откоа го дотребил *ѓеризо ѓерифчијата*, си зел паричките, си отишол на бања, се измил *убаво-лејо*, се променил во една убаа руба...” (Цеп. 2, 217), „...јас тебе, ти мене, и така вечераа *убо, лејо*” (Охрид, СБНУ, XIII, 197)¹.

најбаш < *нај* + тур. *баш* (*baş*) „главен, прв”. Овој хибрид се употребува со суперлативно значење „главен, прв, најубав, најдобар” и се среќава често во јазикот на народната поезија. Сп.: „А ако ме тој натсфире / Ке му дадам *најбаш* мома Самовила!” (Шап. V—VI, 177), „И си отишла в темни зимници / Извадила *нај-баш* дрехи” (Милад. 266).

бавча-градина < тур. *bahçe* „градина” + *џрадина*. Хибрирот се употребува за означување „бавча со цвеќе”, „градина засадена со цвеќиња а не со овошје или зеленчук”. Сп.: Три девојки у *бавча-џрадина*” (Милад.).

куки-саран < *кука* + *сарај* (тур. *saray*) „дворец, палата”. Турската заемка во случајов не е апсолутен синоним на зборот *кука*, но е збор близок по смислата. Хибрирот се употребува за означување не „обична кука”, туку „кука која по големина, убавина и својот раскош прилега на сарај”). Односот меѓу двете именки е споредбен.

сабаф-зора < тур. *сабах* „зора” + зора. Хибрирот се наоѓа забележан повеќе пати во значење „ран, утрински”. Сп.: „Повејаје подуваје / *Сабаф-зора* ветрови, и!” (Јастребов, 416), „Подувнале *сабозорски* ветрове...” (Велес, СБНУ, X, 37). Во српскохрватскиот е забележан

¹ Сп. на Корчула извик *лиџабела* < хрват. *лиџа* + итал. *bella* (cf. V. Vinja, op. cit., стр. 205).

истиот хибрид во значење „време када се са минарета чује позив на јутарњу молитву” (Будимир, ор. cit.).

туљбен-крпа < тур. *туљбен(и) + крпа*. Во турскиот јазик, зборот *tiilbent* означува „тенко, памучно платно од кое се прават крпи (за глава), марами” а понатаму и „марама од такво платно”. Хибридите се употребува во последново значење и се среќава често во јазикот на народната поезија: „Та си кладе фес / Си преврза момин мафез / Префрли си *туљбен-крпа*. . .” (Милад. 422)¹).

тугин јабанец < *тугин* + изв. заемка *јабанец* (тур. *yabancı* „туѓинец”) „туѓинец”. И овој хибрид се употребува во народното творештво: Не љуби мене, моме, не губи себе / Оти сум тугин, моме, *тугин јабанец*” (Милад. 456). Од овој пример може да се заклучи дека хибридите не се употребува само во значење на „тугин по потекло”, туку за „човек што постојано живее во туѓина”.

кевои радости (се слуша и *кевоурагоси*) < тур. *кеф (keyif)* „радост, задоволство” + *рагоси*. Во Прилеп, на пример се слуша и денес во разговорниот јазик: „Што стори *кевоурагоси*”, „Леле што беше *кевои рагоси*”. Хибридите се употребува редовно во плурал.

коњи атови < *коњ* + тур. *аџ* „коњ” (убав коњ за јавање”). Хибридите се среќава (во Прилепско, на пример) за означување не „обичен коњ”, туку „убав, расен коњ” (за јавање, а не за работа). Во Дебарско е забележано *коњ аџлија*: „Да жнее трава зелена / Да ране *коња аџлија*” (П. Мих.) со истото значење. И во јазикот на бугарската народна поезија се среќава истиот хибрид, сп. *коне аџобе*²).

цар-султан < *цар* + *султан* „цар” (тур. *sultan*). Хибридите е забележан во народната поезија. Сп.: „Та порукна гласи викна: ” — Чуеш ли ме, *цар-султан* Мурат! „(Серско, СБНУ, X, 91) или „Книга пишит *цара султан* Селим” (Милад. 303). Хибридите означува „најголем цар, цар над цареви”. И во српската народна поезија се среќава истиот хибрид: *султан-цара*³).

цар-везир < *цар* + *везир* (тур. *vezir*). Заемката везир е употребена овде како синоним на зборот *султан* односно на зборот *цар*. Како и претходниот пример, и овој се среќава скоро исклучено во народната поезија. Сп.: „Испрати го дур до цара / Кат го виде *цар-везира* / Тој си вили отгоори. . .” (Д. Хисарско, СБНУ, VI, 60). Хибридите е употребен во исто значење како и хибридите *цар-султан*.

фазла повеќе < тур. *fazla* „повеќе” + *џобеке*. Овој хибрид е забележан во Галичник но веројатно дека се среќава и во другите говори во значење „отповеќе”. Сп.: „. . . на секој човек по едно јајце шо се дџма и едно клавае *фазла џобеке* а тије шо. . .” (Галичник, 252).

¹) Во бугарскиот (во Копривштица) е забележано *крпа махрама* (cf. К. Костов, ор. cit. 445).

²) *ibid.* ор. cit. loc. cit.

³) Во врска со ова cf. Н. К. Дмитриев, *Доклады Академии Наук СССР*, 1928, бр. 2, стр. 20—22, каде авторот, во српскиот јазик бележи, освен овој пример, уште и *мукадем-џојас* и *чак далеко*.

бекар неженет < тур. *beğâr* (*bekar*) „неженет“ + *неженетий*. И овој хибрид е забележан со почеста употреба во јужните говори. Сп.: „Лудо море лудо, *бекар неженетий* | *Бекар неженетий* кениса' да грѣда“ (Костурско, М. Преглед, V, 3).

* * *

71. Тавтолошки хибриди од овој тип се среќаваат, иако во поограничена мера и кај некои други видови зборови. Така на пример кај некои предлози и сврзници. Сп.:

та дури < тур. *ta* „дури“ + *дури*. Хибридите се употребуваат за истакнување на далечина, претежно просторна, а во некои случаи и временска. Сп.: „Грабање стоката и челатта, беше катадневна, *та дури* и досега...“ (СБНУ, XII, 81), „Треба да го носам детево *та дури* кај мајка ми“ (разг.).

чак дур < тур. *çak* („*çak*“) „дури“ + *дури* (за совр. тур. јазик *çak* е архаизам). Овој хибрид има исто значење како и претходниот. Но, додека **та дури** се среќава во широка употреба и денес, **чак дури** има повеќе дијалектална употреба и тоа доста ограничена. Го среќаваме забележан во постарите текстови. Сп.: „... со едно викнување го оживуеше и жив дома си пак стоеше *чак дур* да остарет“ (Слово, 66) и во разговорниот: „... го испратив *чак дур* до мостот“. Интересно е да се одбележи дека со исто засилувачко значење е забележан хибридите, **дофин** < хрват. *do* + итал. *fin(o)* „до“ на Корчула¹).

хем и < тур. *hem* „и“ + *и*. Овој хибрид е еден од најчестите. Го среќаваме и во јазикот на народната поезија и во јазикот на народната проза. Сп.: „... клаваат мизенти благи и пијат ракиа, *хем и* вину...“ (Верков. 247), „... мори момиченце малечко / И ја си имам белило / Белило *ем и* црвило“ (X. M. 1711). Секако дека на народниот пеач и раскажувач, домашниот сврзник, поради неговиот фонетски состав, не му бил доволно експресивен. Поради ова, т. е. за да се наголеми неговата афективна вредност, се наложила потреба тој да се зајакне. Од примерите се гледа дека турскиот истозначен сврзник има овде засилувачка функција. Неговото значење во хибридите скоро се поклопува со значењето на партикулата *дури* (стихот „Белило *ем и* црвило“ според мое мислење, значи исто што и „Белило *дури и* црвило“).

ич ништо < тур. *iç* (*hiç*) „ништо“ + *ништо*. Оваа плеонастична употреба на две алоглотски негации, се среќава често и тоа во значење „сосем ништо“, „апсолутно ништо“. Сп.: „... *ич ништо* не му реков, а тој се налути...“ (разг.). Заемката *ич* доаѓа често како засилувачки елемент на негацијата во македонскиот. Така на пример се среќаваат хибридите *ич никој*, *ич ништо*, *ич нема* (сп.: „... ја не зема од државните ствари *ич ништо* „— Кратово, или „*Ич никој* не дојде“ и сл.²)

¹) Во врска со ова cf. Vinja, op. cit. стр. 205.

²) Анализирајќи ја употребата на заемката *ич* во *Кулакиското евангелие*, авторите констатираат дека таа доаѓа за засилување на негацијата. Во врска со ова cf. André Mazon и André Vaillant, *L'évangélique de Kulakia*, Bibl. d'études balkaniques, VI,

72. Се случува, се разбира не така често, да се најдат и суфиксални конгломерати, составени од два истозначни суфикса (или наставки). Вакво натрупување на истозначни суфикси се забележува во следните случаи:

тур. наставка за плурал *-lar (-ler)* + македонска наставка за плурал *-и*. Ова натрупување се забележува особено често кај заемките од турско потекло, како: *ајалари, бејлери, јајлари, џашалари*. Сп.: „И ду негу друџи ду тругица, / Ду тругица турски *ајаларè*” (Разлошко, Сб. Мин. III, 87), „... ем слушајте вамо и вие мезлич-*аалари*, му рекло на мезличот...” (Цеп. 3, 104); „Да изаткајам бѐло плáтно / Бѐло платно свѐ дарóвно / Да дарóем сви *бејлери*” (Куманово, Фол. 970); „Ке ме ранев сал сас месо / Ке јавев *јајлариџе*”; „Што му вѐле, гóворе / На *џашаларе*, кумандíре” (Гевг., с. Сехово, Фол. 935), „Цáрството да ти прѐдадем / Од *џашалари* глáвите да ти прѐземам” (Скопско, с. Кучевиште, Јужносл. Филолог, XII, 225).

Иста појава забележав и во неколку антропониими и топоними. Така на пример, еден турски род во с. Милетино (Полог) се вика *Ајалари*. Што се однесува до топоними, се среќаваат примери како: *Јамуларци*, (Штипско), *Кочилари* (Градско, Т. Велешко), *Хаџалари* (Скопско — порано Александрово а денес Миладиновци), потоа *Јурумлери* (Скопско), *Караслари* (и *Горно Караслари* (Т. Велешко), *Канајларци* (Битолско) и други¹).

тур. дем. суфикс *-чик (-cik)* + мак. дем суфикс *-че*. Употреба на овие два суфикса ја забележав во зборот *кајичиче* „малечко вратниче” (тур. *кари* „врата”, *карџик* „малечка врата” / обично, вратниче што ги спојува комшиските дворови/).

Натрупување на деминутивни суфикси е забележано и во српско-хрватскиот јазик²).

Мак. наставка за *nomina agentis* *-ар* + турска наставка за *nomina agentis* *-чи(ја)*. Овој морфолошки хибрид се среќава многу често. Сп.: *бинарчија* („По друм врват *кирации* / *Кирации, бинарчи*” — Штип, Шап. V—VI, 131 или „Оздола идат *кираџии* / ... *Кираџии бинарчи* / Гино ле...” — Кратово, с. Вучинци, X. М. 2175), *јајгарчија* („Од Добрушево двајца *јајгарчи* / Од Кутурец двајца *големчи*” — Битолско), *клучарчија* („Е гиди Иво *кључарчија* / Подај ми дивито и калема / И подај ми едно парче книга” — Милад. 298).

73. Од последниве примери може да се заклучи дека суфиксот *-чи(ја)* од турско потекло, бил често поекспресивен од соодветниот македонски суфикс.

Paris, 1938, стр. 132. Во врска со плеонастична употреба на негации во некои јазици, cf. H. Paul, *Prinzipien*, стр. 139.

¹) За плеонастичната употреба на множински наставки во герм. јазици зборува H. Paul, op. cit., стр. 346—347.

²) Виња (op. cit., стр. 200) бележи *Марујеџица* (<-*etta*/итал. дем. суфикс/+*-ица*/хрват. дем. суфикс/) и *фаулеџић* (-*etto*/итал. дем. суфикс/+*-ић*/хрват. дем. суфикс/).

* * *

74. Посебен вид таволошки хибриди претставуваат оние бројни примери што се среќаваат особено често во текстовите од XIX век., кога словенизмите се објаснуваат, односно, преводат со попознатите заемки од турскиот јазик⁵⁾. До оваа појава доаѓа поради сè поголемото ориентирање на балканските (слов.) земји кон другите словенски земји и јазици поради што се форсираат словенизмите за сметка на заемките од турскиот јазик⁶⁾. Како прва етапа на ова истиснување на турските заемки се среќава оваа паралелна употреба на словенскиот и турскиот збор а во втората етапа, турските зборови, во најголем број случаи, отпаѓаат од употреба. Овде имаме интересна појава: турскиот збор служи како посредник за воведување зборови од словенско потекло. Инаку, во другите јазици, природна е обратната појава.

75. Овде ќе се задржиме само на десетина примери кај кои, ми се чини, се работи за глосирање. Сп.: **магбул пријатен** < тур. *magbul* „пријатен“ + *пријатен* (Слово, 62), **гордос фодулок** < *iorgosii* + тур. *fodulluk* „гордост“ (Жокале, Автобиографија, 304 и Јоаким Крчоски), **слуги и измекари** < *слуѓи* + тур. *hizmetkâr* „слуга“ („... едни сè сториле *слуѓи* и *измекаре*, на дјабола ...“ — Митарства), Следниве примери се експерпирани од *Различни поучителни насивабленија: знамение нишан* < *знамение* + тур. *nişan* „знак, белег“ (стр. 61), **возраст бој** < *vozrastii* + тур. *boy* „раст, возраст, висина“ (стр. 68), **свидетелство шан тълк** < *svideitelstvii* + тур. *şahitlik* „свидетелство, сведочење“ (стр. 137), **деќика минута** < тур. *dekika* „минута“ + *минуџа* (стр. 38), **нафиле залудо** < тур. *nafile* „залудо“ + *залуго* (стр. 149), **естество човеческое инсан кьсми** < *esiesivbo* *челобеческое* + тур. *insan kısmi* „човечки род“ (стр. 118), **рана јара** < *рана* + тур. *yara* „рана“ (стр. 63), **житници амбари** < *житница* + тур. *ambar* „житница“ (стр. 144), **време вакът** < *време* + тур. *vakit* „време“ (стр. 147), **крин замбак** < *крин* + тур. *zambak* „крин“ (стр. 158), **улицы сокаци** < *улица* + тур. *sokak* „улица“ (стр. 192) и безброј други, како во овој текст така и во другите текстови од тоа време. Не е исклучено во некои примери и да не се работи за обично глосирање туку дека и овде имаме стеснување на значењета, поблиско определување. Како такви примери би можеле да се третираат на пример таволошките хибриди: **крин замбак** „некој посебен вид на крин“ или **улицы сокаци** „некои сосем тесни (или безизлезни) улици“ и сл.⁷⁾.

⁵⁾ Во врска со ова cf. Бл. Конески, *Грамајтика*, I, стр. 55.

⁶⁾ Истата појава се забележува и во бугарскиот јазик, кога во време на Преподбата, заемките од рускиот се објаснуваат со зборови од турско потекло. Во врска со ова cf. К. Мирчев, *За сѐдбата на шурцизмиите в български език* (Известия на Института за български език, кн. II, София, 1952, стр. 122).

⁷⁾ Во текстовите од XIX век, особено кај Пејчиновиќ, се забележува не ретко удвојување на синоними од словенско потекло. Во врска со ова редуплицирање пишува Бл. Конески (Кирил Пејчиновиќ, *Слово за празниците*, Предговор, стр. 33).

II. Ненајолно сраснаџи џавџолошки хибриду

76. За разлика од претходните видови тавтолошки хибриди, овде ќе разгледаме таков вид хибридни споеви што се образувани од два сосем одделни збора. Во сите случаи, како и во претходните примери, тоа ќе бидат истозначни и алоглотски елементи, но често изделени со пауза или поврзани со некој сврзник или предлог. Се случува дури да бидат одделени и со некој вметнат збор или интерпелација (доколку се работи за примери од народната поезија). И покрај овие надворешни знаци, двата елемента образуваат една целина. Што се одне сува до зеамниот однос на елементите, треба да се одбележи дека едниот од нив има засилувачка функција. За разлика од примерите што ги анализираме во претходниот оддел, овде не се работи за никакаво определување и објаснување, но само за едноставно редуплицирање, односно преводeње кое служи како стилско средство со кое се постигнува во некои случаи дури и суперлативно значење. Инаку, засилувањето во оваа смисла се постигнува, како и во другите јазици, меѓу другото со повторување на еден ист збор (сп.: *йолека йолека, бели бели / раце /*) или пак со наспоредна употреба на два синонима (сп.: *бели и џовори, свила и коџрина*; или во ст. сл. *оџвџиџиџа џлаџџ*). Сите овие средства за постигнување поголем стилски ефект обилно ги користи македонскиот народен пеач и раскажувач, но за да постигне уште поголема експресивност, вториот синоним тој го бара меѓу бројните заемки од турскиот јазик. По овој начин се добиени скоро сите примери што подолу ќе ги анализираме. Овде треба да се одбележи дека со преводeње на домашниот збор, не се добива никаков нов збор. Преводeњето, односно редуплицирањето, придонесува само домашниот збор да стане посилен, поекспресивен. Треба да се укаже исто така и на фактот, дека народниот пеач успеал, благодарение на својот јазички усет и поетска смисла, меѓу многубројните заемки од турскиот јазик, да ги избере секогаш оние што најадекватно му одговараат на домашниот збор. Во сите случаи, тоа се неверојатно прецизни и успели преводи. Ова меѓу другото зборува и за нивното добро познавање на турскиот јазик што се гледа особено при нивниот избор на зборови со апстрактна содржина како и за степенот на билингвизмот. Не се ретки ни случаи на рима и алитерација на домашните зборови со тие од турскиот јазик. Редот на алоглотските елементи во спојот не е строго определен, но е постојан.

77. Како поизразити примери ги одбравме следните:

акаџиа, умовит < *акаџиа* (тур. *akilli*) „умен“ + „умовиџи: единојут беши луд ахмак и единојут беши млого *акаџиа, умовиџи*“ (Верков. 228)⁸).

бирбаш, веднаш < *бирбаш* (тур. *birbaş*) „веднаш“ + веднаш: „На свети Петра му се нажалили и *бирбаш, веднаш* беше отишол на една висока планина ...“ (Прик. 129).

⁸ Не е исклучено дека и *луд ахмак* образува еден ваков спој, доколку се земе дека *ахмак* е употребено како придавка.

вириште, батачиште < *virıştiŕe* + изв. заемка *batıacıŕiŕiŕe* (тур. батак „кал, мочвара“, *bataklık* „вириште, мочуриште“) „Што туку го донесла до едно *virıştiŕe*, *batıacıŕiŕiŕe* и го натерала да ... „(Прилеп, СБНУ, V, 192).

главни, баш < *ılaben* + *baŕı* (тур. *baŕı* „главен“) : „Што му véлит офчар Пéјо: / „Ој тй *ılabni*, *baŕı* арамија!“ (Битола, Шап. V-VI, 191). Слично образување забележавме и во хибридите *najbash* (*najbash* мома, *najbash* робинчица, -cf. стр.) каде елементите беа наполно сраснати.

зиефет, гозба < *ziyafet* (тур. *ziyafet*) „гозба“ + *ıozba*: „Тогај са чинува един гољам *ziefet*, *ıozba*“ (Верков. 247).

касај по касај, парче по парче < *kaŕaŕ* + „парче (тур. *paŕça*)“ „Та ќе те сечат касај по касај / *Kaŕaŕ* *ıo* *kaŕaŕ*, *ıpaŕçe* *ıo* *ıpaŕçe*“ (Охрид, Шап. V-VI). За поголема експресивност, овде народниот пеач ги применува и двете постапки. Тој прво го повторува домашниот збор (сп. *kaŕaŕ* *ıo* *kaŕaŕ*) а потоа целиот израз го преведува, односно повторува со адекватен израз од турско потекло.

потона, батиса < *ıoyıona* + батиса „потона“ (тур. *batmak* „потонува“) : „Коњо *ıoyına*, *batısa* до көремо, не мџи да излэзи. . .“ (Верков. 143).

саалам, јако < *sa(ı)lam* (тур. *sađlam*) „јако“ + јако : „Детето фатй работата да га гџни мџшни *saalam*, *ıako* . . .“ (Верков. 153).

хујлија, кутлија < *huylıya* (тур. *huylı* „нарав, куд“, *huylı* „кутлив“) „кутлив“ + кутлија : „Избрало је коња Карамана / Познал го је *huylıya*, *kuylıya*“ (Милад. 269).

78. Меѓу тавтолошките хибриди споени со сврзник или некој друг службен збор, се среќаваат меѓу другите и овие :

тајфа и дружина < *ıtaıfa* (тур. *taıfa*) „дружина“ + *gruđına*: „Излезнало турче јаничарче / Собрало е *ıtaıfa* и *gruđına* / Па излезна вав гора зелена“ (П. Мих. 214).

бекрија ем пијаница < *bekriya* (тур. *bekri*) „пијаница“ + *ııya-nıca* : „Зашто си голем бекрија / *Bekriya* ем *ııya-nıca*, *ıanam*“ (Крушево, X. M., 1309).

пријатели и достове < *ıpriyaıtelı* + *gostıobe* „пријатели“ (тур. *dost* „пријател“) : „Нафатил ми млад Јанкула / *Priyaıtelı* и *gostıobe*“ (П. Мих. 148).

скржавштина и тамавкарштина < *skrjavıŕiŕiŕina* + *ıtamavkar-ıŕiŕiŕina* (изв. < тур. *tamahkâr* „скржав“ односно *tamahkârlik* „скржавштина“) „скржавштина“ : „Колку добивал, толку повеќе скржав се чинел и најпосле от *skrjavıŕiŕiŕinaıŕa* и *ıtamavkarıŕiŕiŕinaıŕa* на два дни еднаш леп јадел“ (Цеп. 3, 138).

са почудиха и шапгисаха < *se* *ıoçugi* + *ŕaŕıŕısa* „почуди се“ (тур. *ŕaŕırtak* „чуди се“) : „Момата кату отиде тамо, фатиха тристата души јунаци марифети да прајат, краљувите *sa* *ıoçudıxa* и *ŕaŕıŕısa*“ (Верков. 212).

прави муабет и се разговара < полукалката *ıraıbi muabeı* „разговара се“ (тур. *muhabbet etmek*) + разговара се : „Сетне си *ıraıeı* *ımuabeı* и *se* *raııorbeı*“ (Охрид, СБНУ, XIII, 221).

од туѓина од јабана < *џуѓина* + изв. *јабана* „туѓина“ (тур. *yabanî* „див“, *yabanсі* „туѓинец“) : „Голем абер јас ти носам / *Ог џуѓина од јабана*“ (Скопје, X. М. 1881). Сп. хибриодот *џуѓин јабанец*.

вреден ни кадарен < *вреден* + *кадарен* „вреден“ (тур. *kadir* „вреден, способен“) : „Не би *вреден, ни кадарен*“ (Милад. 103).

јадови мои гајлиња < *јадови* + *гајлиња* „јадови“ (тур. *gaille*) : „Ја да ти кажам јадојте / *Јадојте, мојбе гајлина*“ (Тетовско, Фол. 2379). Во врска со овој спој е и спојот:

јадови мои дертои < *јадови* + *гертои* „јадови“ (тур. *dert*) : „Ја да ти кажам јадојве / *Јагобе мој са гертои*“ (Тетовско) кој е всушност само една варијанта.

на смеа, на шака < *смеа* + *шака* „смеа“ (тур. *şaka*) : „... као на *смеа, на шака*, као гледам така ми оди работата...“ (Цеп. 2, 135). Овие два сининома се среќаваат често во исти споеви, сп.: *Смеја нема, шака нема* „(Шап. V—VI, 57), „... играат за смеа и за шака“ (Штип, СБНУ, XV, 159).

79. Понекогаш се случува, особено во јазикот на народната пеозија, двата синонима да бидат одделени со еден или два збора, (атрибути или интерпелација) а понекогаш дури и со еден стих. Така на пример :

колај ... лесно < *колај* (тур. *kolay*) „лесно“ + *лесно*: „На мајка ти, Севдо, колај бива / *Колај бива, Севдо, лесно бива* / Ке и дадам, Севдо, рещ'то круши ...“ (Малешево, 21).

доктурче ... јекимче < *доктурче* + *јекимче* „докторче“ (тур. *hekim* „доктор“) : „Само се едно нафана / Тој младо, младо доктурче / *Младо доктурче, младо јекимче*“ (Неготино, Фол. 1558). Се среќава и : „Сите доктури дојдоха и тија млади јекими“ (Неготино, *ibid.*).

дервени ... клисури < *гервени* „клисури“ (тур. *dervent* -нар.) + *клисури* : „Та прошета, и изшета / До седумдесет *гервени* ! И осумдесет *клисури*“ (Милад. 265).

веќе ... гајри < *беке* + *гајри* (тур. *gayri*) „веќе“ : „Тоги он направил цамија, нашел билбул, и она *беке* го бодела *гајри*“ (Верков. 293).

ал ... црвена < *ал* „црвен“ (тур. *al*) + *црвен* : „Отвори се на ас бахчи капии / Натре свети *ал* ружица *црвена*“ (Велес, СБНУ, X, 37).

* * *

80. Посебна група претставуваат оние хибридни споеви во кои турскиот збор (редовно сложен) делумно се преводи. Преведениот дел се става напоредно пред турската заемка и врши функција на детерминант. Бројот на овие хибриди не е многу голем. Меѓу другите, се наоѓаат :

камен бинекташ < *камен* + *бинекташ* (тур. *binektaş* образ. < *binек* и *таш* „камен“) : „Го донесе на камен *бинекташ*“ (Дебарско, СБНУ, VI, 54).

црна јаникара < *црна* + *јаникара* (тур. *yanikara* образ. < *yanı* и *kara* „црн, -а, -о“): „Јаникараиџа црна да те удри, синко, прао по срце и да те искомати парче по парче“ (Посл. 2599).

каверенги боја < *каверениу* (тур. *kahve rengi* образув. < *kahve* и *renk*, -*gi* „боја“): „Ја ќе гу мьсту преѓата *каферениу боја*“ или „Кьда ќе купеш фанела, гледај да је *каферениу боја*“ (Кратово). Овде имаме случај на преводеење пак со збор од турско потекло (*renk* и *boya* се синоними во турскиот јазик); *боја* е заемка со многу пораширена употреба отколку зборот *ренк*, *рени*, кој имал поограничена употреба.

цвеќе кьна чичек < *цвеќе* + *кьна чичек* (тур. *kına çiçeği* образув. < *kına* и *çiçeğ* „цвеќе“): Хибридон се среќава за означување вид цвеќе (лат. *Impatiens*), во разговорниот јазик.

коњ дорат и **алат коњ** се хибриди образувани по ист начин (тур. *doru at* образув. < *doru* и *at* „коњ“; тур. *al at* образув. < *al* и *at* „коњ“). Во разговорниот јазик поширока употреба имаат зборовите *дорат* и *дорчо* како и *алај* и *алчо* (или *алајесџи коњ*).

81. Од семантичка гледна точка, погледнато денес, турските заемки во горните хибриди, кај повеќето примери, имаат определувачка служба, тие го определуваат и објаснуваат македонскиот збор, го прецизираат (пр. се работи за *камен „бинекџаиш“*, т. е. за „камен кој служи за качување на коњ“ а не за „обичен камен“ или за *коњ „дорат“* (или „*алај*“) а не за „каков било коњ“.

82. Освен кај општите именки, слични хибридни образувања забележав и кај неколку топоними (поправо, во сите овие случаи се работи за хидроними). Сп.: *Куригерска Река* и *Река Куру Дере*⁹⁾, *Асмагерски Појок*, *Кайанџашигерски Појок*, *Саригерска Река* (сите примери од Штипско) и *Хаџ Дере Појок* (Г. Велешко).

83. Од примерите се гледа дека и овде имаме делумно преводеење на турскиот топоним и неговото додавање пред топонимот. Во сите овие случаи, се преводи топонимастикумот а целиот турски топоним се сфаќа како назив. Причина за ова преводеење не е, како што тоа беше досега случајот, ни потреба за поголема стилска експресивност (како на пр.: *на смеа*, *на шака*; *саалам*, *јако*) ни потреба за создавање нови зборови со нови, изнијансирани и попрецизни значења (како на пр.: *алцрвено* „темно црвено“, *синомавие* „виолетово сино“). Од примерите се гледа дека се работи за првобитно турски топоними (*Куру Дере*, *Асма Дереси*) кои за македонското население биле необични. Знаејќи на што се однесува хидронимот, а познавајќи го и значењето на зборот *дере* (зборот се јавува инаку како општа заемка), топонимастикумот се преводи¹⁰⁾ и почнува да се употребува заедно со целиот назив од турско потекло.

⁹⁾ Зборот *дере* се употребува во турскиот јазик за означување „поток“, „река“ и „дол“. Во овие значења зборот се употребува како заемка во македонските говори, а и во нашиве случаи се преводи и со *појок* и со *река*.

¹⁰⁾ Вакви преводи се многу честа појава кај топонимите. Сп.: *Monte Helm* на о. Црес (итал. *monte* + слов. *hlūmij*), *Punta Ratak*, на о. Корчула, потоа *Val Dragă*, *Fiume Recca*, *Torermte Patocco*, *Lago Iesero* на Истра, кои се секако резултат

84. Меѓу тавтолошките хибриди образувани а) од грчки и турски елементи и б) од два турски синоними, на македонска јазична почва се среќаваат следниве примери :

а) *грчко-турски шавш. хибриди*:

ареса бендиса < гр. *aréskō* „бендиса“ + *бендиса* (тур. *beğenmek* допаѓа „ареса“): „Удрил је прстен на рџка / Да си причекџ лазарки / Да си *биндиса ареса*“ (Гевг. М. III, 3), „Море моме, малкаа моме!“ / Мошне ми си аресала / *Аресала бендисала*“ (Верков. Песни, 54), „Тамо мома *ареса* и *бендиса*“ (Верков. Песни, 43).

ѓул трендафил < тур. *göl* „трендафил“ + гр. *triantafyllon* „ѓул“: „Булчето ми је во цвџтна градина / Под *ѓул трендафил* легнало“ (Делчевско, Фол. 1390), „Ако жена не донесов / *Ђул трендафил* во одаја. . .“ („Рацин, Песни), „Да си паднам во твој дворој, / Во твој дворој, во *ѓул* башти, / Да *изникнам џултрендафил*“ (Парите, 113). Хибридо е забележан и во Галичник каде се употребува за означување не било каков трендафил, туку за означување „мирисен, црвен, некалемен трендафил (ѓул) што џути во мај“.

гаразли пизматари изв. < тур. *garaz* „омраза“ + гр. *pisma* „омраза“, „инат“ : „. . . а не се проштават *со џаразлийе со џизмаџарийе*, токо пак со пријателите . . .“ (Слово, 67).

чаир ливада < тур. *çayır* „ливада“ + гр. *liváda*. Овој тавт. хибрид се среќава особено често во јазикот на народната поезија : „Да никне трева зелена / Да косет *чаир ливада*“ (Верков. Песни, 239), „Та га кара Дринополе / Дринополе *чаирито* / *Чаирийе ливагеџо*. . .“ (Серско, Верков. Песни, 268), „*В' ливагеџо, ф'чаире*. . .“ (Кукушко, Шап. V—VI, 350). Освен во јужните говори, хибридо се среќава и во централните : „. . .“ *паселе џо ливагеџо и џо чаирийе* . . .“ (Прилеп, СБНУ, XI, 82). Овде треба да се одбележи дека во Прилепско, зборот *чаир* се употребува со нешто издиференцирано значење и означува „неплодно земјиште, со ниска трева за пасење“ (обично селски имот).

б) *турско-турски шавш. хибриди*:

азмаџ батаџи < тур. *azmak* „кално, мочурливо место“ + тур. *batak* „кал“ (*bataklık* „вириште, мочуриште“) : „Два саати *азмаџ батаџи* . . .“ (СБНУ, XI, 40). Сп. : *вириџиџе, баџаџиџиџе*, со исто значење.

гајлелија мераклија < тур. *gailleli* „загрижен“ + тур. *merakli* „загрижен“ : „Зашто си ми гајлелија / *Гајлелија, мераклија*“ (Битола, Фол. 2578).

гајлелија кахрлија < тур. *gailleli* „загрижен“ и „нажален“ + тур. *kahrılı* „нажален“ и „јадосан“ : „Шчо си ми, либе гајлелија / *Гајлелија, кахрлија*?“ (Штип, Фол. 764).

на неразбирањето на словенските топоними од страна на Италијаните (во врска со ова cf. V. Vinja, op. cit., стр. 204—205 од каде се и земен овие примери), или примерите што ги дава А. Griera, *Topónimos dobles in Melanges de linguistique offerts*, à Albert Dauzat, стр. 123—131 примерите се од Каталанска област.

долап мусандра < тур. *dolap* + тур. *musandira* „вид. долап“ : „Остај ги стóмните на зéмја / Качи се гóре на кúла / Отвóри *дóлап* му-*sáндра*“ (Кавадарско, с. Ваташа, Фол. 1063).

ѓузел убава < тур. *güzel* „убав, -а, -о“ + тур. *hub* / перс. / „убав, -а, -о“ : „Невéсто, *ѓузел* 'убаба! / Синоќ сум дошол од Стáм-бол“ (Шап. V—VI, 243), „Невесто *ѓузел убава* / Што кротко одиш на вода“ (Мориово, М. Пр. X, 1, 2), „Невéсто, *ѓузел убаба* / Каде си била чéра, дéнеска“ (Штипско, Фол. 528).

по зефк по сефа < тур. *zevk* „задоволство, забава“ + тур. *sefa* (нар., лит. *safa*) „задоволство, забава“ : „... идат светот *по зефк*, *по сефа*, а не идат да слушаат слово божјо каде се кажуе“ (Слово, 65).

килим сепаде < тур. *kilim* + тур. *seccade* „вид мал килим (обично служи за молење)“ : „Спреди си коња Дорија леле / Нареди *килим сепаде* леле / На гости кај мајка к'идеме“ (Скопско, X. М. 1900).

85. До овој вид тавтолошки хибриди можело да дојде благадарение на фактот што меѓу заемките од грчкиот и особено од турскиот јазик се наоѓал голем број синоними. И во овие примери, со повторувањето на двата истојазични синонима се постигнува суперлативно значење (сп. **гајлелија**, **мераклија** „многу загрижен“, **азмаџи батаци** „големи мочуришта“, **ѓузел, убава** „многу убава, преубава, најубава“) или пак специјално значење (сп. : **долап мусандра** „посебен вид долап“, **килим сепаде** „посебен вид килим“, **ѓул трендафил** „посебен вид трендафил“ што пути во мај и сл.). Од семантичка гледна точка, овие примери се аналогни на примерите од типот **синомавие**.

ЗАКЛУЧОК

86. Од анализираниот материјал можат да се извлечат следните заклучоци:

1. Хибридните зборови и споеви образувани од македонски и турски елементи се многу честа појава на македонска јазична територија. Овие хибридни образувања ги создава како македонското така и турското двојазично население. Хибридите што овде ги анализираваме се среќаваат кај апелативи, антропоними и топоними.

2. Меѓу нив се изделуваат три типа: **А. Нетавтолошки хибриди** (изведени по пат на деривација или композиција), **В. Хибриди добиени по пат на вкрстување и народна етимологија** и **С. Тавтолошки хибриди**. Најбројни се примерите од типот **А.**, а потоа тие од типот **С**. Сите овие хибриди се карактеристични за народните говори и разговорниот јазик, а особено се чести во јазикот на народната поезија.

3. По однос на причините поради кои доаѓало до создавање на овие хибриди, може да се рече дека ги има повеќе. Меѓу другите, тоа е потребата за вклопувањето голем број заемки од турскиот јазик во шемата на македонскиот јазичен систем (сп.: **албаџија**, **бакалин**, **бендисуба**, **гајлелија**), потоа потребата за создавање нови зборови со попрецизни и поизнијансирани значења (сп.: **синомавие** „темносина, виолетово сина боја“, **првосефте** „сосем од почеток“, од самиот почеток“)

и стремежот за изнаоѓање нови поефектни, поеक्सресивни изразни и стилски средства (сп.: **главабашија** „главешина, главатар, најглавен“; **сабаф-зора** „ран, утрински“; **та дури** „многу далеку“). Паѓа в очи многу ограничен број хибриди образувани од потребата да се објасни турскиот збор со домашен еквивалент (инаку, ова е една од главните причини за појавата на тавтолошките хибриди). Такви примери се оние забележани во топонимијата (сп.: **Кайантиашидерски Поток**, **Саридерска Река**). Како хибриди од овој тип, би можеле да се третираат и оние хибридни образувања што се среќаваат во некои текстови (со религиозна содржина) од XIX век. Само што кај нив имаме, не објаснување на туѓиот, турскиот збор, туку обратна појава. Се објаснуваат зборовите од словенско потекло со попознатите заемки од турскиот јазик. До оваа појава дошло поради засиленото словенско влијание и употреба на зборови (особено на тие со апстрактна содржина) позајмени од црковниот јазик или од некои други словенски јазици. Во тој период од развитокот на македонскиот јазик се јавува паралелна употреба на словенски и турски истозначни зборови. За примерите од типот *В*, што се добиени по пат на вкрстување и народна етимологија, карактеристично е тоа што најголемиот дел од нив се повеќе резултат на психолошки процес.

4. Почвата за нивната појава ја подготвиле многубројните заемки од турскиот јазик и, особено нивната широка распространетост во народните говори. Посебна улога им припаѓа на неколкувековната симбиоза на македонскиот и турскиот јазик и на билингвизмот.

5. Не помала улога, освен овие надворешни моменти, одиграле и некои внатрешни фактори. Имено тоа се некои особености на македонскиот јазик што се во врска со зборообразувањето (како на пример широката примена на деривацијата и композицијата) и збогатувањето на лексиката (по пат на заемање и калкирање). Живата употреба на разни версификациони и стилски средства и фигури со афективна вредност, како на пример удвојување на епитети и плеонастичната употреба на домашни зборови (сп.: *бели* и *јовори*, *свила* и *којрина*), придонесле исто така за образувањето на хибридите и за нивната честа употреба во јазикот на народното творештво, посебно во јазикот на народната поезија.

6. Од етимолошка гледна точка, тоа се секогаш хибридни образувања од елементи што му припаѓаат на македонскиот односно на турскиот лексички фонд (секогаш од македонско и турско потекло). Мал е бројот на тавтолошки хибриди образувани од грчко-турски и турско-турски лексички и морфолошки елементи.

7. Од граматичка гледна точка, по однос на надворешната страна на хибридите што овде ги анализираме, може да се констатира дека се среќаваат прави хибридни сложеници (сп. **алтан момче**; **цептрошок**), но исто така дека се среќаваат и хибридни споеви (сп.: **чатма веѓи**; **на шака**; **пие тутун**) и изрази (**пријатели** и **достове**; **касај по касај**, **парче по парче**).

8. Хибридните споеви и тавтолошките изрази можат да бидат разделени или поврзани со некој знак : со пауза (**саалам, јако**), со сврзник (**тајфа и дружина**) или со некој друг збор (сп.: од **тугина** од **јабана**, ал **ружица црвена**).

9. Од синтаксичка гледна точка, односот на компонентите во сложенките и споевите најчесто е јукстапозиција. Субординацијата се забележува повеќе во хибридните антропоними и топоними (синтаксичките врски на алоглотските елементи често се изразуваат со копулативни сврзници, предлози и партикули).

10. Што се однесува до стилската страна на овие образувања треба да се истакне дека извесен број хибриди имаат афективен карактер. Со плеонастична употреба на истозначни зборови се постигнува исто така поголема степен на експресивност. Во случајов, кога редуплицираниот збор е од туѓо потекло, ефектот станува уште поголем.

11. Од семантичка гледна точка алоглотските елементи, во тавтолошките хибриди, се главно синоними. Кај примерите од типот *B*. (хибриди добиени по пат на вкрстување и народна етимологија) нема семантички измени. Напротив, кај примерите од типот *C*., се забележуваат измени во значењата (особено кај наполно сраснатите тавт. хибриди) и тоа во правец на потесни, поизнијанисирани обележја.

12. По однос на редот на алоглотските елементи кај тавтолошките хибридни сложенки и споеви, констатиравме дека тој не е строго определен, како што е тоа случај на пример во српскохрватскиот или некои други јазици. Но, сепак, може да се рече дека преовладуваат примери во кои на прво место доаѓа турскиот синоним. Турската заемка поради својата често определувачка функција, доаѓа главно на прво место (сп.: **сабаф-зора**, **фазла- повеќе**). Во случаите кога на прво место доаѓа македонскиот елемент, се забележува дека се работи за покуси хибриди. Паѓа в очи дека првиот збор има помал број слогови од вториот (сп.: **цар-султан**, **цар-везир**, **синомавие**, **куќи-сарай**). Ова доаѓа секако и оттаму што по овој начин хибридниот полесно се вклопува во македонскиот акцентски систем (сп. и во македонските образувања иста појава, се употребува **бели црвени** а не **црвени бели**). Инаку редот на алоглотските елементи е постојан во составите (сп.: **алцрвено**; **бирбаш**, **веднаш**; **најбаш**, а не обратен).

13. Што се однесува пак до прашањето за видот на зборовите од кои се образуваат хибридите, констатиравме дека како составни елементи се среќаваат претежно именки и придавки и дека другите видови зборови се јавуваат во помал број. Инаку забележавме и натрупување на истозначни наставки и суфикси.

14. Треба да се одбележи дека секогаш (кај тавтолошките хибриди), турскиот збор наполно му одговара на македонскиот, факт што може да се објасни со многу доброто познавање на двата јазика од страна на непознатите народни пеачи и раскажувачи. Во прилог на оваа констатација доаѓа и фактот што не е редок случај на рима (сп.: **јајлелија** **трижовлија**; **сребранлија**, **срмалија**; **виришије**, **бајачишије**) и алитерација (сп.: **на смеа на шака**; **од туѓина од јабана**).

15. Најголемиот дел од трите типа хибриди што овде ги разгледуваме не се среќаваат повеќе во денешниот литературен јазик (освен некои примери од типот А.). Извесен дел од хибридниите образувања од типот А. и В. се среќаваат само во употреба на народните говори. Поголемиот дел од хибридите од типот С. што биле карактеристични за јазикот на народната поезија, од денешна гледна точка, претставуваат архаизми. Тие евентуално можат да се сретнат во оние уметнички творби што се напишани во духот на народната поезија (сп.: „Послушај *јори-корин*” — Марковски, В. или „Мојата смрт е *карасмрт*” и „Ако жена не донесов / *Гул шренгафил* во одаја” — Рацин).

Оливера Јашар-Настева

Olivera Jašar-Nasteva

CROISEMENTS ET MELANGES LEXICOLOGIQUES TURCO-MACEDONIENS

RÉSUMÉ

Dans le présent article on analyse les hybrides composés d'éléments turco-macédoniens, qui sont très fréquents en macédonien. Ces formations sont dues tant à la population macédonienne qu'à la population turque bilingue, et peuvent jouer le rôle d'appelatifs, d'anthroponymes et de toponymes.

L'auteur a constaté trois ordres de composés hybrides turco-macédoniens: *A. Hybrides non tautologiques* (obtenus par la voie de dérivation et de composition), *B. Hybrides obtenus par croisement et étymologie populaire* et *C. Hybrides tautologiques*. Les plus fréquents sont les hybrides ou les formations du type A., ensuite ceux du type C. Toutes ces formations sont caractéristiques des parlers populaires et de la langue de la poésie populaire.

Il y a plusieurs causes auxquelles sont dus les composés hybrides. Entre autres, c'était la nécessité de créer des mots nouveaux au sens plus précis et plus nuancé (cf. *синомавие* „bleu foncé”, „*оџи* *џрбоцефџие* „dès le début”) et aussi le désir de trouver des effets de style plus expressifs (cf. *најбаи* „le premier”, „le principal”, *џа гури* „très loin”, *бекрија ем џијаница* „très grand ivrogne” et au figuré „homme gai et sociable”).

On constate un nombre assez restreint d'hybrides composés pour expliquer le terme turc par un terme macédonien (ceci est d'ailleurs une des causes principales de l'apparition des formations tautologiques). La toponymie fournit la plupart des exemples de ce procédé (cf. *Кайаниашигерски Поток*, *Саригерска Река*). Comme exemples de ce type d'hybrides peuvent être considérés ceux que l'on rencontre dans certains textes religieux du XIXe siècle. Dans leur cas cependant on n'explique pas le terme turc qui est étranger, mais au contraire c'est le terme d'origine slave qui est expliqué par l'emprunt turc plus connu. Cela est dû au fait que le peuple ne comprenait pas

les emprunts récents faits à la langue d'église et aux autres langues slaves. Quoiqu'il en soit toujours est-il qu'il s'agit là d'emploi parallèle des mots slaves et turcs ayant la même signification.

Les conditions nécessaires à l'apparition des formations tautologiques ont été préparées par les nombreux emprunts turcs très répandus dans les parlers populaires. La symbiose séculaire du macédonien et du turc et le bilinguisme y ont joué un rôle important.

Outre les facteurs externes, non moindre a été le rôle des facteurs internes, premièrement de certaines particularités de la langue macédonienne relatives à la formation des mots nouveaux (recours très fréquent à la dérivation et à la composition) et à l'enrichissement du lexique (emprunt de mots étrangers et calquage). L'usage très répandu dans les parlers et la poésie populaires des moyens de versification et de style ayant une valeur affective, telle la répétition des épithètes et l'emploi des pléonasmes (cf. *бели и тобору, свила и коџина*), a contribué également à la formation des composés hybrides.

En ce qui concerne la forme externe des formations tautologiques analysés, il est à dire qu'il y a de véritables composés hybrides (cf. *алианмомче, мейшошок*), mais aussi des locutions et des expressions hybrides (*чајма бегџи, на шака, џие шуйун; иријателе и достови, џарче џо џарче, касај џо касај*).

Les locutions hybrides et les expressions tautologiques peuvent être séparées ou rattachées par un signe: pause (*саалам, јако*), conjonction (*џајфа и дружина*) ou préposition (*од џуџина од јабана*).

Du point de vue de la syntaxe, on peut noter que les éléments des composés hybrides sont en juxtaposition. La subordination est plus marquée chez les anthroponymes et les toponymes hybrides. Les rapports syntaxiques des éléments aloglotes sont souvent traduits par des conjonctions copulatives (*хем* et *и*) ou par un autre mot (préposition ou particules).

Quant à la fonction stylistique des formations tautologiques on constate qu'un certain nombre d'entr'eux ont une valeur affective. Par la répétition des mots ayant la même signification, et surtout quand le mot répété est un mot étranger, on arrive à une expressivité beaucoup plus grande.

Du point de vue sémantique, on note que les éléments aloglotes des hybrides tautologiques sont pour la plupart des synonymes.

L'ordre des éléments aloglotes des hybrides tautologiques n'est pas rigoureux, comme il l'est en serbocroate par exemple. On peut dire néanmoins que l'emprunt turc, à cause de sa fonction déterminative, se place en général ayant son synonyme macédonien (cf. *сабаф-зора, фазла џобеке*). Dans les cas où l'élément macédonien se place avant le turc, on constate qu'il s'agit de formations plus courtes ou dont le premier élément a un nombre de voyelles inférieur au second (cf. *џар-сулџан, куки-саран*; mentionnons que dans les composés macédoniens il y a *бели џрвени* et non pas *џрвени бели*). Cela est dû sans doute au fait que de cette manière les hybrides s'insèrent plus facilement au système d'accentuation macédonien. Autrement, l'ordre des éléments aloglotes est constant (cf. *алирвено* ou *џрвоцеџџе* et non pas le contraire).

Quant aux mots dont les hybrides sont composés, on remarque que ce sont surtout des noms et des adjectifs et que les autres catégories de mots y apparaissent moins nombreuses. En outre, il faut mentionner qu'employés indépendamment les éléments turcs qui entrent dans la composition des hybrides des trois types ont leur propre valeur.

Il est à noter que le mot turc faisant partie des composés hybrides correspond toujours au mot macédonien. Cela prouve que les poètes et les conteurs macédoniens inconnus connaissaient à fond les deux langues. A l'appui de cette constatation viennent les nombreuses rimes (cf. *бирбаши, бегнаш*) et allitérations (cf. *на смеа на шака*).

La plupart des formations hybrides qu'on a analysé dans cet article ont disparu de la langue littéraire actuelle (sauf un grand nombre d'exemples du type A.). Un bon nombre de composés hybrides ne sont plus en usage que dans les parlers populaires (par. ex. ceux des types A. et B.).

Le plus grand nombre des formations hybrides du type C. qui caractérisaient la langue de la poésie populaire ne sont plus considérés actuellement que comme archaïsmes (on les rencontre éventuellement dans les oeuvres littéraires écrites dans l'esprit de la poésie populaire).

Olivera Jašar-Nasteva